

16. Apocalipsa lui Ioan: Biserica și drama istoriei

În mod caracteristic, cine se gândește la Apocalipsa lui Ioan se gândește la sfârșitul istoriei, la eschatologie. Cu toate acestea, trebuie spus că Apocalipsa reprezintă mai mult decât o fereastră spre vremea sfârșitului. Ea este o revelație cuprinzătoare despre felul în care se îndeplinește dreptatea lui Dumnezeu pe pământ, o prezentare a liniile mari ale planului lui Dumnezeu în istorie, ale planului de mântuire și de judecată asupra omenirii, de înnoire a universului, o viziune de ansamblu de început până la sfârșit („de la *alfa* la *omega*”).

Deși înseamnă „revelație”, Apocalipsa include, de asemenea, și referințe la anumite informații trecute sub tăcere, încriptate, nedescoperite de Dumnezeu oamenilor, sau a căror descoperire va fi făcută mai târziu (vezi Apoc. 10:4, când Ioan aude glasul celor 10 tunete și înțelege mesajul lor, dar, când dă să îl scrie îngerul care era cu el îi interzice să noteze acel mesaj). Astfel, date precise cum ar fi datele calendaristice ale sfârșitului lumii și ale judecății finale nu apar nicăieri. Numeroase alte detalii sunt doar parțial deslușite, în vreme ce alte detalii rămân încă necunoscute, ținute sub cheia autorității lui Dumnezeu (termene, perioade, evenimente, denumiri, simboluri etc.). Cu toate acestea, tabloul general este destul de clar, în liniile sale generale: lumea se află în cursul unei judecăți în timp, a lui Dumnezeu, care are loc pe etape, și se îndreaptă spre o formă severă și finală a acestei judecăți (ziua judecății), ca și spre o experiență fără egal a înnoirii întregului univers (transfigurarea universului; judecata finală, pământul nou și cerul nou, iazul de foc).

16.1 Genul apocaliptic: definiție și caracteristici

Ca gen teologic și literar, genul apocaliptic (gr. apocalupsis = dezvăluire, descoperire, revelație)¹ reprezintă un gen înrudit cu

¹ Cf. Creția și C. Bădiliță (eds), *Apocalipsa lui Ioan în Tradiția Iudeo-Creștină*, C. Bădiliță and Creția (trad.), studiu introductiv

cel profetic, fără a se confunda, însă, cu acest gen. Genul apocaliptic s-a dezvoltat în perioada intertestamentară și reprezintă o literatură de criză spirituală și politică, scrisă în vremuri de încercare, prin care se exprimă în limbaj direct dar și simbolic, încifrat, nădejdea că Dumnezeu va judeca lumea și va face dreptate oamenilor credincioși. Poporul aflat în exil, sau într-o perioadă de persecuție, încearcă să înțeleagă, astfel, voia lui Dumnezeu, să se încurajeze privind istoria omenirii de la un capăt la celălalt (de la a la z, de la alfa la omega), la confruntarea dintre bine și rău, ca să anticipeze eliberarea finală și a ziua judecării din urmă prin care cei dreپți vor fi răzbunați și răsplătiți iar cei nedreپți vor fi pedepsiți.

J.J. Collins definește genul apocaliptic în termenii modului revelației și a detaliilor acesteia:

Apocalipsa este un gen de literatură revelatorie prezentată în context narativ, în cadrul căreia revelația este dată unui om prin medierea unei ființe supranaturale, și care dezvăluie o realitate transcendentă cu dimensiune temporală, deoarece se preocupă de salvarea eschatologică, dar și spațială, prin referirile pe care le face la o altă lume, supranaturală.²

de C. Bădiliță, București: Humanitas, 1998, 11–13; W. Riley, *Aventura Spirituală a Apocalipsului. Ce le spune Duhul Bisericilor*, M. Broșeanu (trad), București: Arhiepiscopia Romană Catholică de București, 2000, 14–19.

² Definiția lui J.J. Collins, apărută în *Semeia* 14 (1979), 9. Cf. M.E. Stone (ed), *Jewish Writings of the Second Temple Period: Apocrypha, Pseudepigrapha, Qumran Sectarian Writings, Philo, Josephus*, partea a doua din *Compendia Rerum Iudaicarum ad Novum Testamentum*, Assen: Van Gorcum, 1984, 393, 403.

Definiția axată pe genul literar, sugerată de D. Hellholm (1982) și D. Aune (1987), subliniază efectele literaturii apocaliptice³:

[Genul literar al Apocalipsei] încearcă să interpreteze circumstanțele prezente, pământești, în lumina universului supranatural și a viitorului, și să influențeze atât înțelegerea cât și comportamentul audienței prin intermediul autorității divine.

Pentru unii autori, literatura apocaliptică are trei mari caracteristici, ea urmărind să explice înțelesul istoriei, suferința poporului lui Dumnezeu, venirea lui Mesia și a împărăției lui Dumnezeu. De exemplu, M. E. Boring scrie astfel:

[Autorii apocaliptici] se adresau generației lor proprii cu nevoia urgentă a celor ce caută cu lacrimi sensul luptei și suferinței lor. Întrebarea lor nu era „Când va veni sfârșitul?” ci „Care este sensul suferinței noastre?” Convingerea lor că sfârșitul trebuie să fie aproape nu era bazată pe un calcul matematic ci pe tenacitatea credinței lor.⁴

G.B. Caird explică astfel motivele autorilor apocaliptici:

[ei scriau] ca să încurajeze rezistența iudaică să facă față atacurilor păgânismului, și le arătau că suferința națională a fost prevestită și avea un

³ D. Hellholm (ed), *Apocalypticism in the Ancient Near East and the Hellenistic World*, Tübingen: J.D.C. Mohr, 1983; D. Aune, *The New Testament in Its Literary Environment*, Cambridge: Clarke, 1987.

⁴ M.E. Boring, *Interpretation: A Bible Commentary for Teaching and Preaching*, "Revelation," 43.

sens cosmic divin, iar Dumnezeu îi va răzbuna în final. Este caracteristic pentru aceste scrieri faptul că ele prezintă o criză a prezentului... pe fundalul istoriei universale, lupta din prezent fiind parte din lupta purtată între împărăția luminii și împărăția întunericului, iar victoria asupra dușmanului imediat și vizibil fiind o expresie a victoriei finale a lui Dumnezeu.⁵

5.1.1 Caracteristicile generale ale genului apocaliptic⁶

Originile genului apocaliptic sunt localizate în timpul exilului babilonian și se bazează pe tradițiile canaanite și mesopotamiene, babiloniene și persane.⁷ În aceste zone era prețuită Revelația prin vise și viziuni (tehnică mantice – de citire a viselor și semnelor; manticism), date prin diverși intermediari (îngeri, duhuri, oameni, ființe neobișnuite etc., cf. cartea profetului Daniel), iar aceste metode au fost folosite și de evrei, în timpul exilului. Într-un cadru mai general, se poate observa că atunci când cuvântul scris, Revelația directă și consemnată în scris, a lipsit, sau când accesul la ea a fost dificil, Dumnezeu a vorbit în multe feluri, inclusiv prin viziuni, vise, și întâlniri cu îngerii.

Astfel, se pot găsi texte apocaliptice atât în VT cât și în NT. În VT apar pasaje apocaliptice în Daniel, Ezechiel, Isaia, Zaharia etc. În NT, se pot aminti pasajele denumite „mica apocalipsă” din Marcu 13, Matei 24-25, și Luca 21, urmate de textele din Romani 9-11, 1-2 Tesaloniceni.

Exemple de apocalipse pseudepigrave evreiești ar include cărți cum sunt: *1 Enoch*, *Testamentul celor 12 patriarhi*,

⁵ G.B. Caird, *The Revelation of St. John the Divine* (BNTC). London, 1966 (1st ed.; 1984, 2nd ed.; reprint, Hendrickson Publishers, 1993), 9.

⁶ Cf. Creția și Bădiliță, *Apocalipsa*, 11–67;

⁷ Cf. S. Agouridis, *Comentariu la Apocalipsă*, C. Coman (trad.), București: Editura Bizantină, 1997, 15–16.

Înălțarea lui Moise, Testamentul lui Avraam, Apocalipsa lui Ezra, Baruch, Revelația lui Adam către fiul său Set, Apocalipsa lui Moise, Apocalipsa lui Șadrac etc. Exemple de apocalipse pseudepigrafe creștine pot fi: Apocalipsa lui Pavel, Apocalipsa lui Petru, Apocalipsa Sf. Ioan teologul, Apocalipsa Fecioarei, Apocalipsa lui Toma, Apocalipsa lui Iacov, A Doua Apocalipsă a lui Iacov, Apocalipsa lui Ștefan, Viziunea lui Pavel etc.

*Pseudepigrafi*a, este caracterul atribuit, imaginar, al unei apocalipse, pseudonim în esență. Lucrările apocaliptice sunt adesea atribuite unui personaj faimos din trecut, care conferă mai mare autoritate Revelației. În perioada celui de al doilea templu, au fost concepute multe lucrări pseudepigrafe, puse pe seama unor personalități biblice (Abel, Enoh, Avraam, Ezra etc.).

Viziuni. Realități fantastice, încărcate de simbolism, caracterizate prin detalii dramatice (culori vii, contrastante – roșu, verde, negru etc.; animale fantastice, neobișnuite; antiteze paradoxale: de exemplu, ghiastă fierbinte, foc care nu mistuie etc., viziuni ale zilei judecării, ale unor locuri inaccesibile).

Călătorii până la capătul lumii, sau deplasări în locuri greu accesibile (în infern - Hades, în ceruri, în închisoarea îngerilor, la muntele lui Dumnezeu, în peșterile adâncului, călătorii cu corabia pe mări fantastice etc.) Călătorii în timp, de la creație până în ziua judecării, a pedepsei sau răsplătirii finale. Interes pentru cosmologie, astronomie, ca modalitate de înțelegere a mersului universului.

Caracter mesianic, mijlocitor (intermediar), al autorului sau al personajului principal al apocalipsei. Rol major, intermediar al strămoșilor, al personajelor importante ale istoriei.

Cheie istorică pentru mântuirea omenirii. În general apocalipsele erau interesate să descopere cheia planului istoric

al lui Dumnezeu (un fel de literatură pre-gnostică), răspunsul la întrebarea de ce și până când vor suferi iudeii, poporul lui Dumnezeu. Cum observă R.H. Mounce:

Un rol major al apocalipselor era acela de a explica de ce dreptii sufereau și de ce împărăția lui Dumnezeu întârzia. [...] Literatura apocaliptică se concentrează pe o perioadă viitoare în care Dumnezeu va interveni să judece lumea și să restabilească dreptatea și neprihănirea.⁸

Dualism. Literatura apocaliptică urmărește lupta dintre bine și rău, dintre Dumnezeu și Satan (Balaurul răutății). Acesta din urmă pare să controleze veacul prezent, în vreme ce Dumnezeu are ultimul cuvânt și controlul suprem.

Dialoguri cu îngerii, cu divinitatea, cu fenomenele naturii (tunete, fulgere), cu diverse elemente personificate ale naturii, cu animale fantastice.

Caracter neprecizat al localizării geografice și temporale, al așezării în timp și spațiu, concentrare pe seria de revelații, de viziuni.

Detalii eschatologice. Literatura apocaliptică include detalii eschatologice, dar nu se confundă cu eschatologia (studiul sau cunoștința despre lucrurile din urmă, despre ultimile evenimente ale istoriei înainte de final, de judecată). Orizontul apocalipselor este mai general, acoperă o zonă mai mare de timp și spațiu, având, de fapt, vocația întregului, a universalului.

⁸ R. H. Mounce, *The Book of Revelation*, The NICNT, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1999, 3rd ed (1977), 19.

Experiențe contrastante, paradoxale: foc rece ca gheața, întuneric, lumină, glasuri care nu pot fi înțelese, genuni și adâncuri fără fund unde sunt legați îngerii etc.

5.1.2 Limbaj simbolic și coduri

Apocalipsele folosesc diverse simboluri care trebuie decodate, au o concepție globală, sunt pseudonime, localizate în contexte fantastice, supranaturale (viziuni în cer, în locuința morților), se bazează pe întâlniri cu îngerii și explicații date de ei, aduc încurajare în persecuție etc. Printre simboluri se numără numere simbolice, ființe simbolice (animale, persoane, ființe îngerești), culori simbolice, locuri simbolice etc. De exemplu, o femeie care plânge (a patra viziune din 4 Ezra) este un simbol al Sionului; tot o femeie este simbolul lui Israel sau al Bisericii, în Apocalipsa lui Ioan (Apoc. 12); păsările care îl laudă pe Dumnezeu în 3 Baruch reprezintă sufletele celor credincioși; în cartea profetului Daniel se ridică din mare patru fiare care simbolizează patru împărați; în cartea profetului Zaharia apar patru care cu cai de culori diferite (roșu, negru, albi, bălțați) care ies să cutreiere (să verifice) pământul (Zah. 6; imaginea este folosită și de Ioan în Apoc. 6, 19).

Codul culorilor în Apocalipsa

În ce privește culorile, semnificația lor este adesea ușor de intuit. Astfel, Alb înseamnă victorie, curăție, fapte bune, răsplătă divină. Roșu înseamnă sânge, război, pedeapsă, ispășire, răutate extremă (balaurul roșu). Galben (sau vânăt) înseamnă molimă, epidemie, boală, primejdie. Negru înseamnă lipsă, moarte, necaz, posedare sau stăpânire demonică. Cenușiul, penumbra, este culoarea nedefinită a așteptării judecării (nici zi, nici noapte).

Codul ființelor simbolice în Apocalipsa

În cartea Apocalipsei se întâlnesc și numeroase ființe vii simbolice, care nu se întâlnesc în realitate. Diversele lor caracteristici sunt încărcate de simbolism spiritual: cununile împărățești înseamnă conducere, regalitate; coarnele semnifică putere (sau chiar împărați, cf. 17:12); capetele înseamnă împărații dintr-o serie (sau dinastie), sau chiar munți (localizare geografică, cf. 17:9); aripile înseamnă acțiune, disponibilitate, putere; ochii înseamnă observație, omniștiință, cercetare, control; mielul înseamnă jertfă, curăție, figura mesianică; leul înseamnă regalitate, putere; caii înseamnă luptă, judecată, atac, pedeapsă, victorie; lăcustele înseamnă pustiire, flagel, molimă, plagă; vulturul înseamnă judecată, herald divin, vestitor al judecăților divine; balaurul înseamnă răul suprem, Diavolul, Satana, putere spirituală sau imperiu pământesc; fiarele asociate cu balaurul înseamnă forme puternice ale răului, ale conducerii statale sau ale religiei pervertite, care se pun în slujba răului etc. O parte din codurile ființelor simbolice sunt preluate din VT (Daniel, Ezechiel, Isaia), altele fac parte din cultura secolului întâi.

Iată câteva din ființele simbolice din Apocalipsa și referințele lor:

Douăzeci și patru de bătrâni cu haine albe și cununi de aur, 4:4

Patru făpturi vii, cu câte 6 aripi, pline de ochi, 4:6-8

Prima, ca un leu

A doua, ca un vițel,

A treia, ca un om

A patra, ca un vultur în zbor

Mielul junghiat, cu șapte coarne și șapte ochi, 5:6

Cei patru cai ai Apocalipsei și călăreții lor, 6:2-8

Primul cal, alb

Al doilea cal, roșu

Al treilea cal, negru

Al patrulea cal, galben

Un vultur care strigă „vai, vai, vai!”, 8:13

Lăcuste mari cât caii, cu fețe omenеști, 9:1-11

Cai cu niște cozi ca niște șerpi, 9:19

Fiara din Adânc, 11:7

Un balaur mare, roșu, cu șapte capete, zece coarne, 12

O fiară din mare, cu zece coarne, șapte capete și șapte cununi împărătești, 13:1

O fiară de pe pământ, cu două coarne ca de miel și cu voce ca de balaur, 13:11

Trei broaște, adică trei duhuri rele, 16:13

Femeia călare pe o fiară stacojie, 17:3-5

Geografie simbolică

Codul geografiei simbolice din Apocalipsa include elemente specifice cum sunt cele din lista următoare:

Norii, 1:7, locus-ul venirii lui Isus; 10:1, un înger puternic vine pe nor; 11:12, cei doi martori sunt înviați și sunt chemați în cer; 14:14-16, locul unde stă Fiul Omului, care are secera pentru secerișul pământului.

O ușă deschisă în cer, 4:1, locul revelației lui Ioan; Cer, loc al semnelor cerești, al Templului ceresc, al liturghiei cerești, al scaunului de domnie al lui Dumnezeu etc.

Scaunul de domnie înconjurat cu un curcubeu, 4:4, domnia lui Dumnezeu.

Pământ, sub pământ, pe mare, 5:13, locul de viață al tuturor viețuitoarelor de pe Tera

Cer și pământ vechi, cer și pământ noi, 20:11, 21:1

Munți și insule mutate din loc, cer strâns ca un sul, 6:13-14; 16:20; semn al judecății finale (plus soare negru, lună roșie ca sângele, stele căzătoare ca smochinele)

Peșteri și stânci, 6:15-16, ascunzișuri subterane care nu pot păzi de mânia lui Dumnezeu

Patru colțuri ale pământului, patru vânturi, 7:1

Pământ, mare, râuri și izvoare, lună și soare și stele: domeniu de creație divină dar și de acțiune al judecății lui Dumnezeu, 8, 9; 14:7; 16:3-8

Mare și pământ, 10:2, autoritate deplină pe pământ

Marea, un loc al morții, alături de Hades, cf. 20:13-14

Templul lui Dumnezeu, 11:2

Adâncul, fântâna adâncului, 9:1-2; 11:7; 20:1-3

Locul numit Sodoma și Egipt, 11:8

Mare cutremur de pământ, 11:13

Nisipul mării, 13:1

Râul cel mare, Eufratul, 16:12, loc al adunării împăraților răutății

Armagedon, locul bătăliei finale, 16:16

Văzduh, 16:17, loc final atins de judecata potirelor

Pe ape mari, 17:1, locul unde stă prostituata cea mare

Babilonul cel mare, 18, cetatea prosperității și a necredincioșiei care exercită guvernarea mondială

Cetatea sfântă, noul Ierusalim, 21:2, 10-27

Râul cu apa vieții, 22:1

Lumină perpetuă (nici noapte, nici lumina soarelui), 21:23, 22:5

Afară, 22:15, locul celor pedepsiți

Codul numerelor simbolice în Apocalipsa⁹

Ideea că numerele guvernează lumea este veche, era prezentă în Egipt, iar în Grecia este reprezentată de Pitagora. În civilizațiile antice, unde literele alfabetului aveau și valoare numerică s-a dezvoltat *ghematria*, știința care încerca să găsească mesaje cifrate în mesajele simple, alfabetice, sensuri ascunse în valorile numerice ale cuvintelor (caz întâlnit și în

⁹ Compilație de F. Just, S.J. - Loyola Marymount University.

Apocalipsa, pentru 666, și în evanghelia după Matei, pentru numărul davidic 14).

Semnificația simbolică a numerelor în Apocalipsa, și în general, în Biblie, este variată. Lista de mai jos dă câteva valori simbolice, care însă nu caracterizează doar Apocalipsa ci și restul Bibliei:

Seria principală de numere speciale:

1. Numărul unicității lui Dumnezeu, al perfecțiunii divine.
2. Numărul tovarășiei, al martorilor, al mărturiei (cf. Deut. 19:15, 11:3).
3. Numărul completitudinii, al desăvârșirii divine, al lucrării divine caracteristice, unice (cf. 1 In. 5:8)1:4-5; 16:19 1/3. O treime, numărul incompletitudinii, al etapei intermediare, Apoc. 8:7; 9:15; 12:4.
4. Numărul lumii, al pământului, cele patru puncte cardinale (10:8; 4:6; 7:1; 9:14 (Cf. Mat 24:31; Prov. 30:18-31).
5. Numărul simbolic al micimii care însă, este victorioasă; în multiplii săi, în special ai lui 10, reprezintă putere, forță (cf. Isa. 30:17), 9:5.
6. Numărul simbolic al omului fără Dumnezeu ($7-1=6$), al păcatului (cf. Dan. 3:1), Apoc. 13:18., al antihristului.
7. Numărul perfecțiunii creației, al implicării lui Dumnezeu în creație, al legăturii dintre Dumnezeu și om: șapte culori ale curcubeului, șapte zile ale creației, a șaptea zi – zi de odihnă (cf. Prov. 9:1), 1:4; 1:12; 4:5; 5:1; 5:6; 12:3; 13:1, sau al judecății divine perfecte: șapte peceti, șapte trâmbițe, șapte potire etc.
- 3,1/2 perioada intermediară, indică procesul, o etapă, prezența unui plan divin care va conduce la desăvârșirea lui 7 (uneori întâlnită, sub forma: un timp, două timpuri, și o jumătate de timp). Cf. 1,260 zile în Apoc. 11:3; 12:6, sau 42 de luni în Apoc. 11:2; 13:5, sau în Apoc. 12:14
10. Numărul plinătății cantitative (Cf. Gen. 24:55). Poate fi și un simbol al puterii, al desăvârșirii, dar și unul al slăbiciunii. Numărul neamurilor, al popoarelor pe pământ.

Cu privire la multiplii săi, sau puterile lui 10, cf. Dan. 1:12. Apoc. 17:12, 2:10; 1000 este puterea a treia a lui 10, și vorbește despre imensitate, lungime extremă. 7000 semnifică din nou putere, aluzie la creație, cf. 7.11:13.

11. Numărul incompletitudinii, al mărturiei incomplete.

12. Simbolul Israelului sau al Bisericii. Cf. Apoc. 21:9-27. Este simbolul religiei organizate.

14. Numărul completitudinii și al mărturiei (7x2)

24. Simbolul continuității dintre cele două legăminte, din VT și din NT, cf. Apoc. 4:4

28. Numărul mărturiei complete sau prezenței complete pe pământ (7x4).

40. Numărul unei generații, al maturității, al testării, al încercării.

70 sau 72, numărul Neamurilor, al popoarelor care au populat pământul după potop, prin urmașii lui Noe (Gen. 6-10).

666 sau 616, numărul antihristului, al perfecțiunii umane fără Dumnezeu.

144,000, Un număr al multitudinii celor salvați din Israel, dar foarte posibil și din Biserică (dacă are valoare simbolică), al unei mulțimii imense din care nu lipsește nimeni. Al poporului perfect, desăvârșit al lui Dumnezeu, din VT și NT, 144x1000. Pătratul unui număr denotă intensitatea simbolului, iar 144 este 12x12 (cf. Apoc. 7:1-8; 14:1-4 etc.).

10,000 x 100,000, simboluri ale numerelor extrem de mari, Apoc. 5:11; 7:9; sau 20,000 x 10,000.

O „hartă” narativă a numerelor speciale din Apocalipsa

Ideea de număr, în general, *arithmos*, *arithmeo*, apare în mai multe text din Apocalipsa (5:11; 7:4; 7:9; 9:16; 13:17; 13:18; 15:2; 20:8). Mai precis însă, se întâlnesc o varietate de numere: fracții, numerale cardinale și ordinale.

Numere fracționare:

1/10 + zecime, a zecea parte (*decatos*): Apoc. 11:13, o zecime din oraș cade, șapte mii de oameni mor în cutremur.

1/4 + pătrime, a patra parte (*tetartos*): Apoc. 6:8. Calul galben a primit putere să afecteze o pătrime din populația pământului cu sabie, foamete, epidemie, și atacuri din partea animalelor sălbatice.

1/3 + treime, a treia parte (*tritos*): Judecata trâmbițelor aduce moartea celei de a treia părți din toate viețuitoarele, afectarea unei treimi din puterea de existență a luminii, a mării etc. Apoc. 8:7; 8:9; 8:10; 8:11; 8:12; 9:15; 9:18; 12:4;

½, jumătate de oră, *hemiorion* (vezi și 3½): Apoc. 8:1

3, 1/2 + Trei și jumătate (*treis kai hemious*): trei zile și jumătate, Apoc. 11:9; 11:11; trei unități temporale ("timp") și jumătate, Apoc. 12:14 (*kairon, kai kairous, kai hemion kairou*).

Numere întregi (cardinale și ordinale):

unu (*heis, mia, hen*): una dintre cele 4 ființe vii, 4:8, 15:7; un bătrân, 5:5; 7:13; o pecete, 6:1; un vultur care strigă „vai!”, 8:13; un alt „vai”, 9:12; o voce, 9:13; un cap, 13:3; unul înger, 17:1, 19:17, 21:9; un împărat-corn, 17:10; împărat pentru un ceas, împreună cu fiara, 17:12; una în gândire, 17:13; 17:17; o zi, 18:8; o oră, 18:10; 18:17, 18:19; o perlă, 21:21. Cel dintâi (*protos*): Isus Hristos, primul născut, Apoc. 1:5; primul și ultimul 1:17, 2:8; dragostea dintâi, 2:4; faptele dintâi, 2:5, 2:19; prima voce, 4:1 etc. Apoc. 4:7; 8:7; 13:12; 16:2; 20:5 20:6; 21:1; 21:4; 21:19; 22:13; ultimul (*eschatos*): Apoc. 1:17; 2:8; 2:19; 15:1; 21:9; 22:13. primul și ultimul, alfa și omega (*to alfa kai to omega*): Apoc. 1:8; 21:6; 22:13.

doi (*duo* – vezi și 42, 1260, și 20,000): Apoc. 1:16; 2:12, 9:12; 11:4; 11:10; 12:14; 13:11; 19:20. Al doilea (*deuteros*): Apoc. 2:11; 4:7; 6:3; 8:8; 11:3; 11:14; 14:8; 16:3; 19:3; 20:6; 20:14; 21:8; 21:19.

trei (*treis*, vezi și 3 ½): Apoc. 6:6; 8:13; 9:18; 16:13; 16:19; 21:13; a treia (*tritos*, o treime): Apoc. 4:7; 6:5; 8:10; 11:14; 14:9; 16:4; 21:19;

patru (*tessares*, - vezi 24, 144, 144,000): Apoc. 4:8; 5:6; 5:8; 5:14; 6:1; 6:6; 7:1; 7:2; 7:11; 9:13; 9:14; 9:15; 14:3; 15:7; 19:4; 20:8; 21:16; a patra, al patrulea (*tetartos*, vezi și ¼ în Apoc. 6:8) Apoc. 4:6; 4:7; 6:7; 8:12; 16:8; 21:19;

cinci (*pente*): Apoc. 9:5; 9:10; 17:10. Al cincilea, a cincea (*pemptos*): Apoc. 6:9; 9:1; 16:10; 21:20;

șase (*hex*, - vezi și 666, mai jos): Apoc. 4:8; al șaselea (*hectos*): Apoc. 6:12; 9:13; 9:14; 16:12; 21:20.

șapte (*hepta*): Apoc. 1:4; 1:11; 1:12; 1:16; 1:20; 2:1; 3:1; 4:5; 5:1; 5:5; 5:6; 6:1; 8:2; 8:6; 10:3; 11:13; 12:3; 13:1; 15:1; 15:6; 15:7; 15:8; 16:1; 17:1; 17:3; 17:7; 17:9; 17:11; 21:9; al șaptelea (*hebdomos*): Apoc. 8:1; 10:7; 11:15; 16:17; 21:20.

opt (*ogdoos*): Apoc. 17:11; 21:20;

nouă (*enantos*): Apoc. 21:20

zece (*deka*, vezi 616, și 666) Apoc. 2:10; 12:3; 13:1; 17:3; 17:7; 17:12; 17:16. Al zecelea (*dekatos* - cf. o zecime în Apoc. 11:13): Apoc. 21:20.

unsprezece, al unsprezecelea (*hendekatos*): Apoc. 21:20.

doisprezece (*dodeka*, vezi 12,000: Apoc. 12:1; 21:12; 21:14; 21:21; 22:2. Al doisprezecelea (*dodekatos*): Apoc. 21:20.

Douăzeci și patru (*eikosi tessares*): Apoc. 4:4; 4:10; 5:8; 11:16; 19:4;

Patruzeci și doi (*tesserakonta kai duo*, întotdeauna în legătură cu timpul, cu lunile, deci și cu 3 ½) Apoc. 11:2; 13:5.

(șaizeci, cf. 1260; o sută, în Apoc. 16:21; cf. și *talantios* = lit. un talant).

144 (*hekaton tesserakonta tesaros*, vezi și 144,000): Apoc. 21:17.

666 (*hexakosioi hexekonta hex*, variantă textuală, 616: *hexakosioi deka hex*): Apoc. 13:18.

1000 și multipli de 1000 (*hiliias, hiliades*, vezi 1260, 12,000, 144,000): Apoc. 5:11; 20:2; 20:3; 20:4; 20:5; 20:6; 20:7.

1,260 (*hiliios diakosias hexekonta*, 1,260 zile = 3 ½ ani, cu luni de câte 28 de zile): Apoc. 11:3; 12:6;

1600 (*hiliios hexakosios*): Apoc. 14:20;

7,000 (*hiliades hepta*): Apoc. 11:13;

10,000 (*muriados* – un miriad, miriade): Apoc. 5:11; 9:16.

12,000 (*dodeka hiliadon*): Apoc. 7:5; 7:6; 7:7; 7:8; 21:16.

20,000 (*dismuriades*): Apoc. 9:16.

144,000 (*hekaton tesserakonta tessares hiliades*): Apoc. 7:4; 14:1; 14:3;

5.1.3 Genul literar al apocalipsei lui Ioan

În comparație cu genul apocaliptic general, Apocalipsa lui Ioan pare să aibă un caracter mixt. Este o combinație de scriere apocaliptică, de profeție și de epistolă. Ca atare, ea începe sub forma unui grup de epistole cu formă fixă și se sfârșește ca o epistolă. Înăuntru, însă cuprinde viziuni majore, care constituie partea principală a cărții. E. Schüssler Fiorenza observă următoarele:

Autorul indică foarte clar că intenționează să scrie o scrisoare pastorală publică adresată celor șapte Biserici din Asia Minor și că el înțelege această epistolă ca pe „cuvintele profeției acesteia”. Totuși, Apocalipsa nu are forma unei epistole sau a unei predici. Este dificil să identificăm genul literar complex pe care autorul l-a avut în minte atunci când a scris această carte. A vrut el să creeze o expunere de tip liturgic, sau o dramă, o epopée cosmică (mit), o carte profetică, sau o apocalipsă? Sau el s-a folosit de toate aceste genuri ca să umple schema

generală epistolară iar aceasta din urmă reflectă intenția sa literară adevărată?¹⁰

Despre modul de scriere a Apocalipsei, se poate afirma ca a parcurs două sau trei etape. Fiind o carte revelată, nu doar inspirată, apare clar că Ioan a transcris direct o parte din mesajele primite în timpul viziunii (viziunea are loc ziua, Duminica, în ziua Domnului, într-o stare specială numită „în Duhul”). Se poate foarte bine ca, în rest, narațiunea să fi fost completată după încheierea viziunii. La acest punct, Ioan poate să fi scos în evidență anumite trăsături descriptive, detalii, sau numere, dar în mare el a urmărit schema generală a revelației primite în timpul viziunilor. Astfel, structura generală a cărții își are izvorul în viziunea primită, nu în intervenția redacțională a lui Ioan. În final, este evident că introducerea (1:1-8) și încheierea (22:18-21) au fost adăugate într-o a treia și ultimă etapă de scriere a cărții

Ar trebui subliniat că, dintr-un punct de vedere creștin conservator, în ce privește selecția și coerența simbolurilor, aceasta se datorează în primul rând autorului divin care a facilitat și construit viziunea și perceperea ei, iar în al doilea rând, se poate admite că recunoașterea și descrierea simbolurilor îi aparține lui Ioan, ca receptor al viziunii și ca autor evreu cunoscător al simbolurilor din cărțile lui Daniel, Ezechiel, Isaia, Amos, precum și a literaturii apocaliptice iudaice din perioada intertestamentală.

În final, se poate observa că Apocalipsa păstrează atât caracteristici apocaliptice (mesaj mediat de îngeri, viziune globală, interpretări de visuri etc.), cât și caracteristici profetice, epistolare (mesaj direct, vizionar, introducere și epilog epistolar).

16.2 Autor, autenticitate și datare

¹⁰ E. Schüssler-Fiorenza, *The Book of Revelation: Justice and Judgment*, 166.

Din punct de vedere al autorului de apocalipse, spre deosebire de multe alte apocalipse, anume de cele apocrife, autorul poartă un nume clar, identificabil în paginile scrierii, și revelația este bine localizată temporal și geografic (el se află în insula Patmos, în ziua Domnului, și este „în Duhul”). Ioan primește viziunea direct din partea lui Isus cel slăvit (de fapt Isus cel glorificat este autorul, cel puțin a introducerii Apocalipsei), nu de la un înger (deși este adevărat că mai departe, în carte, el va avea mai mulți îngeri și făpturi cerești drept ghizi și interlocutori).

Autorul se prezintă pe sine ca Ioan (Rev 1:1, 4, 9; 2:8) și este recunoscut ca Ioan apostolul de mulți părinți ai Bisericii. De exemplu, Iustin martirul (A.D. 139–161) se referă la Apocalipsa ca la lucrarea apostolului Ioan¹¹. Melito, episcop de Sardis (aprox. A.D. 171), dă o mărturie similară (Eusebius, *Istoria Bisericii*, 4.26, cf. Apoc. 3:1) etc.

Între Apocalipsa și evanghelia lui Ioan există asemănări clare care indică același autor (motivul Exodului: mana, apa vieții; elemente de hristologie: Logos, miel, Fiul omului, Păstorul; teme teologice generale: lumină și întuneric, învingător, călăuzire, păzirea poruncilor, mărturie, adevăr, semne etc.).⁹

Datorită neclarității mărturiei lui Papias din Hierapolis (110-120 dH), doi Ioani ar putea fi autorii, în general, ai lucrărilor Ioanine, Ioan Apostolul și un anume Ioan prezbiterul. Eusebius scrie, astfel, în *Istoria Bisericii* 3.29.2-4, și îl citează pe Papias (cf. și *Istoria Bisericii*, 7.25.12-16):

Dacă cineva ar veni, și a fost un urmaș al prezbiterilor, l-aș întreba despre învățăturile prezbiterilor, ce a spus Andrei sau Petru, sau Filip, sau ce au spus Toma și Iacov, sau Ioan ori

¹¹ Iustin, *Dialog cu Trypho*, 308. (cf. Eusebius din Caesarea, *Istoria Bisericii*, 4.18).

⁹ S.S. Smalley, “John’s Revelation and John’s Community”; G.G. Ozanne, “Language of the Apocalypse,” 9.

Matei ori oricare altul dintre ucenicii Domnului; și ce au spus Aristion și Ioan presbiterul, ucenicii Domnului.¹²

Mărturia în favoarea apostolului Ioan, ca autor al Apocalipsei, este însă foarte puternică. În plus, secolul 20 a adus și ideea unei comunități iohanine care ar fi lucrat la carte (un colectiv de autori), dar această ipoteză a fost, în mare abandonată, cu toate că o anumită echipă de lucru se pare că a existat în jurul apostolului Ioan.¹³ Oricare ar fi fost această echipă, însă, care putea fi putut include și revizori (cum pare să fi fost cazul la scrierea evangheliei după Ioan), Apocalipsa lui Ioan lasă avertizări clare împotriva adăugărilor și modificărilor ulterioare (22:18-19).

Cea mai mare parte a comentatorilor înclină în direcția acceptării unei datări târzii, adică sub Domițian, în jurul anilor 95, în vreme ce o minoritate ar fi gata (din cauza unor personaje ca Nero și a amenințărilor lor, sau din cauza prezenței unei teologii vechi, de tip primar) să accepte chiar și o datare în jurul anilor 70, înainte de căderea Ierusalimului.¹⁴

¹² Cf. D.E. Aune, *Revelation 1-5:14*. WBC 52a (Dallas, TX: Word, 2002), liii. Cf. și A.D. 180, Irenaeus (*Adv. Haer.* 5.33.4).

¹³ G.K. Beale, *The book of Revelation : A commentary on the Greek text* (34). Grand Rapids, Mich.; Carlisle, Cumbria: W.B. Eerdmans; Paternoster Press, 1999, 34-35.

¹⁴ Beale, *Revelation*, 4; cu privire la datare, cf. J.A.F. Robinson, *Redating the New Testament*, Londra: 1976, 221-53; C. Rowland, *The Open Heaven. A Study of Apocalyptic in Judaism and Early Christianity* (New York, 1982) 403-13; J.C. Wilson, "The Problem of the Domitianic Date of Revelation", *NTS* 39 (1993) 597-598; A.A. Bell, Jr., "The Date of John's Apocalypse: The Evidence of Some Roman Historians Reconsidered", *NTS* 25 (1978-79) 99-100; R.H. Charles, *A Critical and Exegetical Commentary on the Revelation of St. John the Divine* (ICC; Edinburgh 1920) II, 68-70; J.H. Ulrichsen, "Die sieben Haupter und die zehn Horner. Zur Datierung der Offenbarung des Johannes", *ST* 39 (1985) 1-20.

16.3 Structura cărții Apocalipsa

Cartea este construită pe ideea comunicării unei serii de viziuni pe care autorul, Ioan, o primește în timp ce era în insula Patmos, în prima zi a săptămânii, sub puterea Duhului Sfânt (în Duhul). Ioan nu este atât de mult autorul, cât secretarul care notează aceste viziuni. Sursa mesajului este Isus cel înviat, care apare cu o înfățișare glorioasă, impresionantă. Mesajul lui se găsește la începutul cărții (cap. 1-3), dar și la sfârșitul ei (cap. 22), între ele fiind cuprinse o serie de viziuni la care este invitat să ia parte de către un număr de îngeri sau ființe cerești.

Genul scrierii este mixt, epistolar și vizionar (apocaliptic, profetic), cu multe intervenții de tip imnuri sau poezii. Unii comentatori o înțeleg ca pe o scrisoare pentru șapte destinatari, cu introduceri diferite, la care se atașează o lungă viziune despre judecata omenirii și despre venirea unui cer nou și a unui pământ nou, a unui Ierusalim ceresc, ca răsplată pentru cei credincioși.¹⁵

Structura, în ansamblul ei, este guvernată de patru serii de câte șapte, cele șapte mesaje către șapte biserici reprezentative, plus trei serii de câte șapte evenimente care pot fi înțelese ca pedepse sau judecăți (seria pecetilor, seria trâmbițelor și seria potirelor). Narațiunea este plină de scene memorabile, prezentate cu ajutorul unor numere și ființe simbolice, cu ajutorul unor culori simbolice și a unor perioade de timp simbolice.

Numerele simbolice cele mai folosite sunt 7 (desăvârșire divină, într-o relație armonioasă între Dumnezeu și lumea oamenilor; prezență perfectă a lui Dumnezeu între oameni), 3 (perfectiunea caracteristică Sfintei Treimi), 4 (lumea terestră în existența ei globală, cu patru puncte cardinale) și 6 (cifra creației, sau a recreerii lumii, sau a răzvrătirii omenești, deoarece reprezintă 7 fără 1, adică fără Dumnezeu și

¹⁵ În termeni moderni, ar putea fi un email cu șapte destinatari și un atașament vizionar.

încununarea spirituală a lucrării divine prin odihna din a șaptea zi a creației). De asemeni, apar cu diferite semnificații și cifrele 12 (religie organizată; adesea Israel, cu 12 seminiții, dar și Biserica, cu 12 apostoli; 144,000, adică 12x12,000, care înseamnă un grup reprezentativ de oameni mântuiți); 10 (putere, de orice fel, regalitate; ori 5 – o cifră a slăbiciunii pe care însă Dumnezeu o face puternică); 2 (mărturie; martori).

Interpretarea teologică a acestor viziuni este adesea dificilă din cauza simbolurilor pline de semnificație, din cauza pluralismului unor simboluri (mai multe semnificații în același text), din cauza funcției diferite a unor viziuni (viziuni despre trecut, viziuni despre prezent, viziuni despre viitor, flash-back și flash-forward, viziuni care vorbesc despre evenimente ce nu se află în ordine succesivă, adică nu descriu evenimente aflate în ordine cronologică).

5.3.1 Structuri principale

Această subsecțiune urmărește de la simplu la complex subiectul structurii Apocalipsei. De departe, cartea se poate împărți în trei subdiviziuni clare: o introducere, un cuprins și o încheiere.

Prolog (1:1-8)

Viziune (1:9 - 22:5)

Încheiere (22:6-21)

Din punct de vedere al genurilor literare implicate în redactarea cărții, se poate sugera o altă împărțire simplă, tot în trei părți:

Cap. 1: Întâlnirea cu Isus cel Înviat, cel Glorificat.

Dezvăluirea dată lui Isus Hristos de către Dumnezeu ca să arate credincioșilor săi, ceea ce se va întâmpla „în curând”. Ioan se află în insula Patmos, în ziua Domnului (duminica), în Duhul, și îl vede pe Isus, în

glorie, ca Fiu al omului. Gen literar epistolar, cu introducere narativ-istorică.

Cap. 2-3: Mesajul specific al lui Isus către cele 7 Biserici Prima serie majoră de 7 evenimente speciale, care descriu aici mesajul lui Isus cel Glorificat către cele șapte biserici din Asia Mică: prima parte a mesajului, sub forma a șapte scrisori cu formă fixă,¹⁶ trimise către cele șapte biserici. Genul literar este eminent epistolar și profetic.

Cap. 4-22: Mesajul general al lui Isus către cele 7 Biserici

Viziunile despre judecarea pământului și despre reînnoirea universului (în mare, sunt trei serii de câte șapte judecăți, adică o judecată divină completă asupra omenirii, în legătura ei cu Dumnezeu: judecata celor șapte peceți, judecata celor șapte trâmbițe, și judecata celor șapte potire). Între seria trâmbițelor și a potirelor există încă o serie de șapte „semne mari” (posibil incluzând și seria celor șapte potire, ca ultim semn). Cartea se încheie cu două capitole, 21-22, dedicate viziunilor despre viața nouă, binecuvântată a celor credincioși, în universul cel nou, recreat, în noul Ierusalim. Genul este apocaliptic, narativ, cu reflexe epistolare în final.

Probabil că structura cea mai vizibilă și cea mai ușor de reținut – prin repetarea unei aceleiași cifre, este cea bazată pe cele patru serii de câte șapte evaluări și judecăți prezente în carte:

Introducere, scrisă de Ioan

¹⁶ D. Mihoc, *Epistolele Apocalipsei*. Introducere, traducere și comentariu, Sibiu: Teofania, 2003.

Viziune inițială:

Isus, în mijlocul celor 7 sfeșnice (7 Biserici) și în mână cu 7 stele (lideri, îngeri, pastori); 1:1-8

Conținut: 4 serii x 7 elemente fiecare

Șapte scrisori de evaluare, către șapte Biserici

Trei judecăți progresive ale lumii, fiecare a câte șapte etape:¹⁷

Judecata celor șapte peceti

Judecata celor șapte trâmbițe

(plus: o serie șapte semne mari)

Judecata celor șapte potire

Viziune finală:

Viziunea Ierusalimului ceresc și mesajul lui Isus

Încheierea, scrisă de Ioan

Cartea este guvernată, așadar, de patru serii evidente de câte șapte: șapte mesaje, plus trei judecăți. Aceasta ar însemna o evaluare și o judecare a întregului pământ, a întregii lumi create (cf. cifra 4), care începe cu Biserica și se sfârșește cu întreaga omenire și cu îngerii, în final apărând un cer nou și un pământ nou, unde o omenire

¹⁷ Cele trei serii de câte șapte pot fi interpretate ca serii cu o desfășurare telescopică, adică etapa a șaptea cuprinde mereu următoarea serie de șapte etape. De asemeni, primele două serii de șapte (pecetele și trâmbițele) sunt construite după principiul 4+3, adică patru judecăți terestre și trei evenimente sau viziuni generale majore (ori trei semne majore; se simte, oricum, schimbarea registrului, de la primele patru, la ultimile trei).

dreaptă va locui cu Dumnezeu pe vecie. Ca observație, se poate spune că între seria de 7 trâmbițe și începutul seriei de 7 potire cu urgii, apare o serie suplimentară de șapte semne mari (cap. 12-14), care însă nu sunt numerotate ca atare. Unii le privesc ca pe un intermezzo vizionar, care recapitulează principalele momente ale judecății pământului, punctează câteva elemente intermediare și pregătește ultima etapă.

5.3.2 *Structuri alternative*

Apocalipsei i-au fost sugerate și alte structuri, propuse de diverși autori, printre care F. Just, A.Y. Collins, și alții.¹⁸

De exemplu, unii autori observă că viziunile pot grupate în două mari părți: viziunile cărții pecetluite și viziunile cărții deschise.

Adela Y. Collins propune o altfel de structură, în funcție de imaginea sulului cărții:

Prolog (1:1-8)

Partea întâi: Sulul este sigilat (1:9-11:19)

Partea a doua: Sulul este deschis (12:1-22:5)

Epilog (22:6-21)¹⁹

Există și variante mai dezvoltate ale acestei structuri:

¹⁸ A.Y. Collins, *The Apocalypse*, Wilmington, DE: M. Glazier, 1979; *idem*, „Revelation to John”, in *HarperCollins Bible Dictionary*, San Francisco: HarperCollins, 1996, 930-932; Ch.H. Talbert, *The Apocalypse: A Reading of the Revelation of John*, Louisville, KY: Westminster/John Knox, 1994, vii; Wilfrid J. Harrington, *Revelation*, Collegeville: Liturgical Press, 1993, 22-23.

¹⁹ Collins, *Apocalypse*.

Prolog (1:1-8)

Introducere (1:1-3)

Praescriptio (1:4-6)

Două mesaje profetice (1:7-8)

Comunicarea Revelației (1:9 - 22:5)

A. Viziunea inaugurală (1:9 - 3:22):

Întâlnirea cu Isus cel Înviat (1:9-20).

7 scrisori în formă fixă către 7 biserici din

Asia Mică (2:1 - 3:22):

Efes (2:1-7); Smirna (2:8-11); Pergam

(2:12-17); Tiatira (2:18-29); Sardis (3:1-6);

Filadefia (3:7-13); Laodicea (3:14-22)

B. Viziunile cărții pecetluite (4:1 - 11:19)

Liturghia cerească (4:1-11)

Cartea pecetluită și Mielul (5:1-14)

Judecata celor 7 peceteți (6:1 - 8:5)

Primele 4 peceteți (6:1-8)

Pecetețile 5 și 6 (6:9-17)

Intermezzo: două viziuni

144,000 de israeliți pecetluiți (7:1-8)

Neamuri nenumărate, în alb (7:9-17)

A 7a pecete și îngerul cu cădelniță (8:1-5)

Judecata celor 7 trâmbițe (8:2 - 11:19)

Primele 4 trâmbițe (8:2-12)

Cele trei mai „vaiete” sau nenorociri:

1-2 vaiete. A 5a și a 6a trâmbiță

(8:13; 9:1-21)

Intermezzo: două viziuni

Îngerul cu o carte (10:1-11)

Templul și cei 2 martori (11:1-14)

3. A 7a trâmbiță (11:15-19)

C. Viziunile cărții deschise (12:1 - 22:5) (viziunile celui de al treilea „vaiet”)

Intermezzo: 7 semne „mari” ale judecății
(12:1-15:4)

1. Femeia, copilul și balaurul (12:1-17)
2. Prima fiară, din mare (13:1-10)
3. A doua fiară, din pământ (13:11-18)
4. Mielul și cei 144,000 (14:1-5)
5. Trei îngeri cu mesaje (14:6-13)
6. Viziunea Fiului Omului, secerișul final,
plus viziunea teascului (14:14-20)
7. Viziunea celor 7 îngeri cu șapte potire și a
mulțimii biruitoare, care cântă cântarea lui
Moise și a Mielului (15:1-4, sau 15:1-8 etc.)

Judecata celor 7 urgii (15:1 - 19:10)

Cei 7 îngeri (15:1-8)

Cele 7 potire ale urgiilor (16:1-21)

Detaliu: distrugerea Babilonului (17:1 - 18:24)

Prostituata de pe fiara stacojie (17:1-18)²⁰

Căderea Babilonului (18:1-24)

Intermezzo: Sărbătoare în ceruri (19:1-10)

Judecata finală a răului (19:11 - 22:5)

Viziunea Cuvântului victorios(19:11-16)

Marea înfrângere a popoarelor (prima
răzvrătire, prima înșelare masivă, 19:17-21)

Legarea diavolului și împărăția de 1000 ani
(20:1-6)

Ultima răzvrătire (reluare sau a doua
răzvrătire masivă?), sfârșitul balaurului

²⁰ Detaliile distrugerii Babilonului par să introducă o serie de șapte viziuni cu privire la judecata finală, care includ viziunea despre Marea prostituată, despre căderea Babilonului, despre sărbătoarea din ceruri, viziunea Cuvântului Victorios, Marea înfrângere, Împărăția de „1000” de ani, Ultima victorie și Judecata finală.

(20:7-10),
 Judecata finală (20:11-15)
 Viziunile lumii noi (21:1-22:5)
 Cer nou, pământ nou,
 Ierusalim nou (21:1-8)
Detaliu: Noul Ierusalim (21:9 - 22:5)

Concluzie (22:6-21)
 Mesaje profetice (22:6-20)
 Benedicție epistolară (22:21)

Alți autori au remarcat Apocalipsa are o structură circulară, chiastică, cu anumite paralelisme interne:

- A. Prolog epistolar (1:1-8)
 - B. 7 Mesaje către 7 Biserici (1:9 - 3:22)
 - C. Hristos eliberatorul și regele (4:1- 9:21)
 - D. Comunitatea profetică și adversarii ei (10:1- 15:4)
 - C". Judecata Babilonului / Romei (15:5 - 19:10)
 - B". Judecată finală și Mântuire (19:11 - 22:9)
- A". Epilog epistolar (22:10-21).²¹

A.Y. Collins propune și altă structură alternativă, bazată pe repetarea cifrei șapte.²²

- I. Prolog (1:1-8)
 - A. Prefață (1:1-3)
 - B. Introducere epistolară (1:4-6)
 - C. Profeții (1:7-8)

- II. Viziunea lui Hristos care dă șapte mesaje (1:9-3:22)
 - A. Viziunea lui Hristos (1:9-20)
 - B. Șapte Mesaje (2:1-3:22)

²¹ E. Schüssler-Fiorenza, *Invitation to the Book of Revelation*, Garden City, NY: Doubleday, 1981, 7.

²² A.Y. Collins, „Revelation to John,” in *HarperCollins Bible Dictionary*, San Francisco, CA: HarperCollins, 1996, 930-32.

III. Viziunea cerului și seria celor șapte peceteți (4:1-8:5)

A. O viziune a lui Dumnezeu (4:1-11)

B. O viziune despre Isus ca Miel (5:1-14)

C. Cele șapte peceteți (6:1-8:5)

IV. Seria celor șapte trâmbițe (8 -11:19)

V. O serie de șapte semne mari, fără denumire specială (12:1-15:4)

VI. Seria celor șapte potire și Babilonul (15:1-19:10)

A. Șapte potire (15:1-16:20)

B. Judecata Babilonului (17:1-19:10)

VII. Seria de șapte viziuni despre Ierusalim (19:11-22:5)

A. Șapte viziuni fără nume special (19:11-21:8)

B. Ierusalim (21:9-22:5)

VIII. Epilog (22:6-21)

A. Vorbe de înțelepciune (22:6-20)

B. Benedicție (22:21)

Bineînțeles, seriile de șapte sunt o caracteristică de bază a Apocalipsei și mai mulți autori au fost fascinați de succesiunea lor.

În continuare prezentăm o structură inspirată după Ch. H. Talbert și J. M. Ford, care subliniază intens prezența seriilor de 7, dar într-o manieră oarecum neașteptată:

Prolog (1:1-8): Titlu și introducere

Șapte scrisori către șapte Biserici (1:9-3:22)

Șapte viziuni ale sfârșitului (4:1--22:5)

4:1--8:1 Cele șapte peceteți

8:2--11:18 Cele șapte trâmbițe
 11:19--13:18 Rădăcinile și rolul imperiului roman
 14:1-20 Cei șapte agenți ai judecății finale
 15:1--16:21 Cele șapte urgii
 17:1--19:5 Rolul și rezultatea imperiului roman
 19:6--22:5 Finalul civilizației umane

Epilog (22:6-21)²³

Diversi autori au propus și alte structuri. Adevărul este că seriile de semne și evenimente din Apocalipsa pot suporta și alte sisteme de ordonare (rămâne însă problema relevanței lor și, bineînțeles, a măsurii în care reflectă nu doar structura perceptibilă a textului ci și cea intenționată sau subliniată de autor). Un astfel de exemplu ar fi cel al J. M. Ford care scoate în evidență prezența unor serii alternative de câte șase și, respectiv, șapte, evenimente sau viziuni care marchează judecata lumii.²⁴

Introducere preliminară (1 :1-8)

Introducere avansată, viziunea lui Hristos (1:9-20)

Șapte profetii către șapte Biserici (2 :1-3 :22)

1. Efes, 2:1-7
2. Smirna, 2:8-11
3. Pergam, 2:12-17

²³ Împărțirea se folosește de ideile lui Ch.H. Talbert, *The Apocalypse: A Reading of the Revelation of John*, Louisville, KY: Westminster, John Knox, 1994; vii, dar nu le preia identic.

²⁴ J. M. Ford, *Revelation*, Anchor Bible 38; Garden City, NY: Doubleday, 1975, 46-50, reluând o idee a lui R. J. Loenertzop, *The Apocalypse of St. John*, trad. H. J. Carpenter, London: Sheed & Ward, 1947. Datele sunt luate din prezentarea lui F. Just, S.J., la zi în Feb. 23, 1999.

4. Tiatira, 2:18-29
5. Sardes, 3:1-6
6. Filadelfia, 3:7-13
7. Laodicea, 3:14-22

Prolog la viziunea judecații finale, 4-5.

Seria 1: un sextet

- 1) Calul alb 6:1-2
- 2) Calul roșu 6:3-4
- 3) Calul negru 6:5-6
- 4) Calul gălbui 6:7-8
- 5) Viziunea sufletelor sub altarul ceresc 6:9-11
- 6) Cutremurul 6:12-17

Seria 2: un sextet

- 1) Pământul ia foc 8:7
- 2) Marea se transformă în sânge, 8:8-9
- 3) Râurile devin amare, 8:10-11
- 4) Stelele își pierd strălucirea, 8:12-13
- 5) Plaga lăcustelor, 9:1-12
- 6) Plaga călăreților, 9:13 - 11:14

Seria 3: sextetul celor 6 semne mari (*intermezzo*)

- 1) Femeia cu copil, 12:1-2
- 2) Dragonul, 12:3-6
- 3) Fiara din mare, 13:1-10
- 4) Fiara de pe pământ, 13:11-18
- 5) Mielul și fecioarele, 14:1-5
- 6) Cei șapte îngeri, și unul ca un fiu al omului, 14:6-20

Seria 4: septetul potirelor cu cele 7 urgii

- 1) Potirul vărsat pe pământ, 16:2

- 2) Potirul vărsat în mare, 16:3
- 3) Potirul vărsat peste ape, 16:4-7
- 4) Potirul vărsat peste soare, 16:8-9
- 5) Potirul vărsat peste tronul fiarei, 16:10-11
- 6) Potirul vărsat peste Euftrat, 16:12-16
- 7) Potirul vărsat în aer,

Seria 5: un sextet

- 1) Descrierea Babilonului, 17:14
- 2) Explicarea Babilonului, 17:7-18
- 3) Căderea Babilonului, 18:1-8
- 4) Plângerea Babilonului, 18:9-20
- 5) Pedepsirea finală a Babilonului, 18:21-24
- 6) Cântecul de laudă la căderea Babilonului și nunta mielului, 19:1-10

Seria 6: un sextet

- 1) Călărețul pe calul alb, 19:11-16
- 2) Ospățul Domnului, 19:17-18
- 3) Capturarea celor două fiare, 19:19-21
- 4) Îngerul adâncului, 20:1-3
- 5) Prima înviere, 20:4-10
- 6) Judecata finală, 20:11-15

Epilog, 21-22.

Structura propusă de J.M. Ford nu este însă foarte convingătoare. Una din obiecțiile care i se pot aduce este ignorarea importanței deosebite a cifrelor șapte, patru, trei, în Apocalipsa. Cartea afirmă clar existența a șapte peceti, șapte trâmbițe, șapte potire. Motivul pentru care J.M. Ford alege cu predilecție serii de câte șase evenimente pare dificil de înțeles. Ea păstrează, totuși, serii de câte șapte viziuni pentru consemnarea mesajelor profetice ale lui Isus către cele șapte Biserici, și pentru judecata finală (pedepsele celor șapte

potire). Ideea Apocalipsei lui Ioan este că Dumnezeu judecă în mod desăvârșit, divin (cifra 3) creația sa, oamenii (cifra 4, a pământului, și 6, a omenirii fără Dumnezeu) și universul prezent, infestat de răutate și păcat (cf. cifra 7, a creației).

16.4 Scurt comentariu asupra Apocalipsei

Așa cum s-a putut observa Apocalipsa se poate împărți în două mari părți:

1-3, secțiunea epistolară, în Patmos (Ioan scrie o epistolă în care istorisește viziunea despre Isus cel înviat, apoi urmează 7 epistole ale lui Isus către 7 Biserici reprezentative).

4-22, secțiunea de viziuni, în cer (Ioan este invitat în cer și acolo vede tronul lui Dumnezeu și Templul ceresc, și urmărește o slujbă de închinare cerească, care aduce cu ea și judecata omenirii și a îngerilor).

5.4.1 Secțiunea epistolară: Isus cel glorificat și cele 7 scrisori către șapte biserici reprezentative

Ioan acționează ca receptor al viziunii și ca secretar al lui Isus cel înviat care îi dictează direct prima parte a lucrării (1-3). Localizarea precisă în timp și spațiu, precizarea credibilă a autorului, și prezența lui Isus în persoană, în loc de prezența, din start a unui înger – ca în alte apocalipse, conferă Apocalipsei lui Ioan un aer proaspăt și credibil, o autenticitate care va fi confirmată de restul mesajului.

Prima parte a cărții este o viziune asupra persoanei glorioase a lui Isus cel înviat, care este prezentat în mod impresionant și impunător. Isus are o înfățișare memorabilă (picioare roșii ca arama în cuptor – denotând vigoare și sănătate, putere; păr ca lâna albă și față albă, mai strălucitoare decât soarele – denotând noblețe și regalitate, divinitate; o haină albă și un brâu galben, de aur – denotând

elegantă și gust; vocea ca o revărsare de ape mari, iar din gura sa ieșea o sabie cu două tășuri, cuvântul său – denotând putere și divinitate). Și alți îngeri poartă acest fel de haine, în ceruri (cf. 15.6, cei șapte îngeri purtători de potire; cf. Daniel 6.5).

În mod caracteristic, aici și în altă parte în Apocalipsa, Isus este numit Fiul omului, sau Cineva ca un Fiu al omului.

Isus cel înviat acționează ca un director executiv care scrie șapte scrisori către șapte Biserici. El stă în mijlocul acestor Biserici (cele șapte sfeșnicie), îi are în mână pe cei șapte lideri (șapte îngeri, sau mesageri, sau responsabili ai bisericilor) și le adresează șapte mesaje în formă literară fixă, specifică:

Destinatar: îngerului Bisericii din... scrie-i...

Autor: iată ce spune Cel care... etc.

Mesaj:

a. Confirmare: Știu faptele tale....

b. Muștrare: Dar am ceva împotriva ta...

c. Avertizare: Pocăiește-te, altfel...

d. Promisiune finală:

Cine are urechi să asculte spune Bisericilor

Duhul: celui ce va birui etc.



Așa cum se observă din forma standard a acestor scurte scrisori, Isus le dictează avându-l drept co-autor pe Duhul Sfânt. Autoritatea lui include autoritatea Duhului Sfânt, de fapt, autoritatea divină a întregii Sfinte Treimi.

De la început, prezentarea lui Isus are conotații mesianice și divine. El folosește titluri cum sunt: Cel care ține în mână dreaptă cele șapte stele, Cel care umblă în mijlocul celor șapte sfeșnice de aur; Cel dintâi și Cel de pe urmă, Cel ce a murit și a înviat; Cel ce are sabia ascuțită cu două tăișuri; Fiul lui Dumnezeu, Cel ce are ochii ca para focului, iar picioarele asemenea aramei; Cel care are cele șapte duhuri ale lui Dumnezeu și cele șapte stele; Cel Sfânt, Cel Adevărat, Cel ce are cheia lui David, Cel care deschide și nimeni nu închide și Cel care închide și nimeni nu deschide; Cel ce este Amin, martorul credincios și adevărat, începutul (sau: „conducătorul”) creației lui Dumnezeu. Se observă că prezentarea lui Isus în aceste scrisori scurte este congruentă cu viziunea inițială a lui Ioan despre Isus cel înviat, de la detaliile exterioare la trăsăturile și caracteristicile sufletești. Pe parcursul cărții

Apocalipsa se observă cum, în mod progresiv, lui Isus i se atribuie tot mai multe trăsături divine, astfel încât, în final, el este alfa și omega, începutul și sfârșitul (22:13), în vreme ce la început Dumnezeu Tatăl era alfa și omega, începutul și sfârșitul (1:8).

Dacă începutul scrisorilor ni-l prezintă pe Mântuitor, finalul lor arată răsplătirile divine pentru cel credincios și felul în care este restaurat omul, prin comparație cu căderea sa în cartea Geneza. Astfel, se observă că oamenii care au credință și ies învingători prin credința lor primesc ceea ce li s-a interzis în Eden, în urma păcătuirii: libertatea de a se hrăni cu rodul pomului vieții; ei nu vor fi vătămați de a doua moarte (care urmează judecății finale, și care aduce ca pedeapsă iadul); ei primesc un nume nou, o identitate pe care o știe doar Dumnezeu; ei primesc o hrană specială de la Dumnezeu (mana ascunsă; așa cum și Israel a fost hrănit cu mană în pustie); ei primesc autoritate peste neamuri și peste îngeri (toiag de fier și stăpânire); numele lor este mărturisit de Isus în fața tuturor îngerilor, în fața lui Dumnezeu; ei devin, în sens spiritual, niște stâlpi glorioși, de încredere, maiestuoși, în Templul etern al lui Dumnezeu – și pe ei va fi înscris Numele lui Dumnezeu, al lui Isus și al cetății eterne, Ierusalimul ceresc (aceste trei nume, dimpreună cu numele secret, definesc identitatea omului credincios); ei vor sta pe scaunul de domnie al lui Hristos, împreună cu Hristos, cu Dumnezeu. Răsplătirile par să alcătuiască, pe ansamblu, suma totală a răsplătirilor celor credincioși, din toate timpurile (deci nu aparțin doar credincioșilor din anumite perioade, cum s-ar putea interpreta în urma unei abordări dispensaționaliste).

Din cele 7 biserici amintite în 2-3, doar două au primit scrisori de la apostoli și doar una din scrisori ne este păstrată în NT (Efes și Laodiceea; Epistola către efeseni). În rest, Isus dictează aceste scrisori unor Biserici relativ mici, despre care nu se cunosc multe. Este interesant de observat că lipsesc Biserici mari cum ar fi cele din Roma, Corint, Tesalonic, Filipi, Ierusalim, Antiohia. Isus se folosește în mod intenționat de Biserici relativ mici ca să ilustreze problemele generale ale

tuturor Bisericii. S-ar putea spune, totuși, că există o anumită relație între aceste Biserici: Biserica din Efes este, probabil, Biserica mamă, deci, ele se află într-o relație de continuitate, de legătură istorică, spirituală.

5.4.2 Viziunile judecății omenirii

În ce privește capitolele 4-22, care cuprind viziunea generală despre istorie și dreptate divină pe pământ și în întreg universul, scenele se desfășoară într-un crescendo captivant. Ioan se află în cer, fiind invitat în acel loc de un înger. Îngerul îl cheamă ca să îi arate „ce trebuie să se întâmple după acestea” (καὶ εἶξω σοὶ ἃ δεῖ γενέσθαι μετὰ ταῦτα). Merită remarcată forța verbului *dei* (trebuie): evenimentele vestite în 4-22 sunt ceea ce trebuie să se împlinească, și este hotărât de Dumnezeu, fără posibilitate de amânare sau evitare. Ioan ajunge în locul ceresc „în Duhul”, adică prin puterea și controlul Duhului Sfânt și devine martor al acestor lucruri.

În același timp, trebuie subliniate implicațiile faptului că Ioan se află în cer și vede acolo viziuni despre cer și despre pământ. Din această cauză apare context temporal aparte: în ceruri timpul curge altfel, evenimentele sunt văzute și interpretate în contextul veșniciei (îngerii și profetul au acces simultan la trecut, prezent și viitor), ceea ce face ca viziunile să se poate referi în mod egal la evenimente care au fost, sunt, sau care vor fi (**flash-forward, flash-back**). Curgerea timpului pe pământ este însă alta. Percepția despre evenimente, pe pământ, este fără îndoială una perfect cronologică, liniară. De aceea este nevoie ca în firul narațiunii să se înțeleagă ce viziuni se referă la toată istoria, atemporal, și ce viziuni se referă la succesiunea temporală a evenimentelor judecății. Uneori, perspectiva temporală se schimbă chiar în cadrul uneia și aceleiași viziuni.

Cap. 4. Viziunea de bază este cea a unei liturghii glorioase în ceruri, în prezența lui Dumnezeu. În timpul acestei închinări cerești, diversele momente ale liturghiei aduc

judcățile lui Dumnezeu pe pământ (trâmbițe, potire, tămâieri, jertfă pe altar etc.). De fapt, Templul ceresc este amintit abia din 11.19, dar în capitolul 5 se observă deja altarul (sub care sunt sufletele martirilor morți din pricina cuvântului mărturisit). Aceste detalii duc la concluzia că, într-adevăr, 4-22 reprezintă o liturghie în cer, în prezența tronului lui Dumnezeu și lângă Templul ceresc, ale cărei acțiuni duc la judecarea pământului.

În privința aceasta merită prezentat contextul acestei slujbe cerești în Templu. În jurul tronului ceresc sunt mai multe ființe glorioase, neobișnuite (fantastice): mai întâi sunt 4 ființe vii, cu câte 6 aripi, pline de ochi pe dinăuntru și pe dinafară – ori aripile, ori ființele), care par responsabile de cei patru cai ai apocalipsei (pecețile 1-4): una arată ca un leu, una ca un taur, una ca un om și una ca un vultur în zbor (numărul lor de 4 arată o conexiune cu pământul; prezența ochilor nenumărați, și pe dinăuntru și pe dinafară, arată cunoașterea și puterea de observație asupra tot ceea ce se face pe pământ; aripile indică funcția și rangul ceresc, capacitatea de deplasare; numărul aripilor, 6, poate să indice faptul că au responsabilități chiar de la creație și că sunt martori ai creației divine, $2 \times 3 = 6$); apoi următorul cerc din jurul tronului este format de grupul celor 24 de bătrâni (care aduc slavă lui Dumnezeu, în diverse momente, și care par să simbolizeze pe cei mântuiți în Israel și în Biserică: $12 + 12$; ei pot fi oameni – sau nu – și, cum Ioan nu face parte dintre ei, se pare că acești 24 de bătrâni, nu îi cuprind pe patriarhi și pe apostoli; din mijlocul lor apare, în cap. 5, Mielul). Înaintea tronului sunt 7 sfeșnice (făclii), cele 7 duhuri ale lui Dumnezeu (care pot ilustra fie atotștiința lui Dumnezeu și controlul perfect asupra creației, exprimat prin imaginea a 7 duhuri sub control divin, fie plinătatea Duhului Sfânt; în acest ultim caz, cele 7 Duhuri ale lui Dumnezeu sunt un simbol pentru Duhul Sfânt care are 7 slujiri perfecte, distincte; în acest fel, în capitolele 4-5 ar fi întâlnită întreaga Sfânta Treime, manifestată prin Tatăl – care șade pe tron, Fiul – sub imaginea Mielului, și Duhul Sfânt – prin imaginea celor 7 Duhuri). Desfășurarea evenimentelor principale este

punctată de diverse intervenții secundare, care vin să explice evenimentele și viziunile la care Ioan este martor.²⁵

Cap. 5-20. Viziunea judecății începe cu prezentarea cărții închise cu șapte peceti. Foarte probabil că această carte este cartea vieții, a Mielului (cf. 13:8, 21:27), iar pecetile reprezintă judecăți sau etape ale judecății lui Dumnezeu asupra pământului (prima pecete se deschide în 6:1, iar ultima este deschisă în 8:1). Cartea, sub forma unui sul, este scrisă pe dinafară și pe dinăuntru, lucru neobișnuit – căci sulurile erau scrise, de obicei, pe dinăuntru. Această precizare înseamnă că ea cuprinde foarte multă informație despre istoria omenirii, foarte multe detalii care așteaptă să se îndeplinească.

Înainte de ruperea pecetilor, se prezintă că în ceruri a fost o pauză, pentru că nimeni nu îndrăznește să ia cartea din mâna dreaptă a Celui ce ședea pe tron (5:3-4). Aici este o problemă de demnitate, de autoritate, de vrednicie: doar Mielul înjunghiat, Leul din Iuda, Hristos, a fost vrednic (*axios*) să preia conducerea istoriei. În mod similar, după ruperea ultimei peceti (8:1) în ceruri se lasă o tăcere de o jumătate de oră,

²⁵ Anumite puncte din desfășurarea acțiunii sunt subliniate prin apariții speciale și mesaje explicative, multe venite din partea unor „alți” îngeri, altele din partea altor ființe prezente la închinarea cerească (Ioan vorbește cu Dumnezeu, în 1:8, 21:5-8; cu Isus în 1:10, 1:18-3:22, 16:15, 22:7, 12-17; cu Duhul lui Dumnezeu, cf. cap. 2-3, 14:13, 22:7; cu un înger, în 4:1, 10:4-12, 11:1, 14:13, 17:1, 7-18, 19:9-10, 21:9, 22:9-11, cu unul din cei 24 de bătrâni: 5:5, 7:13-17; cu cele patru creaturi vii, cu chip fantastic: 6:3, 5, 7). În 7:2, apare un „alt” înger care interzice vătămarea pământului. În 8:13 un vultur anunță că mai sunt 3 „vaiete”, suferințe grele, care urmează să vină peste oameni: prima nenorocire e adusă de trâmbița 5 (9:12), a doua nenorocire este suma pedepselor aduse de cei doi martori, a treia nenorocire este dată de apariția terorii fiarei și de cele șapte urgii (11:14). În 10:1, 4, 8-10, un alt înger i se arată și i se spune ce trebuie să facă pentru a putea profeti mai departe (consumarea unei cărți profetice) etc. Glasuri se aud din cer, din scaunul de domnie al lui Dumnezeu, din partea diverselor ființe aflate în cer, din partea unor mulțimi de oameni mântuiți, cu origini diverse (toți cei mântuiți, 15:3-4, 19:6-7; toți cei pedepsiți, 6:16-17; martirii, 6:10 etc.).

probabil, din cauza gravității momentului și a consecințelor sale. Acest Miel reapare în diverse alte pasaje ale Apocalipsei, de exemplu, în 7:17, unde se spune că Mielul este păstorul celor mântuiți (o imagine destul de veselă: un miel a ajuns păstorul turmei!).

Viziunile celor 7 peceti

Cele șapte peceti respectă legea generală, de 4 + 3, din care primele 4 reprezintă pedepse (urgii) asupra omenirii și a întregului pământ (ba chiar și asupra cerului: văzduh, lumină, soare și lună), iar ultimile 3 reprezintă viziuni speciale, revelații importante despre istoria judecății și, bineînțeles, continuare judecății).

Deschiderea primelor 4 peceti aduce seria celor 4 cai ai apocalipsei – o temă cu reprezentări faimoase în lumea artei (fiecare cal și călăreț vin după deschiderea unei noi peceti).²⁶

²⁶ Ruperea pecetilor indică deschiderea judecății pământului, dar constituie și un rezumat, o privire de ansamblu, asupra întregii judecăți, de la precizarea începutului unei curse victorioase, până la înnoirea pământului și a cerului. Astfel, pecetea a șasea reprezintă întunecarea soarelui și a lunii, căderea stelelor și modificarea dramatică a pământului (6:14, mutarea insulelor și a munților), care sunt menționate și în finalul ultimei urgii (17:20-21), în judecata finală (20:11), și în prezentarea înnoirii tuturor lucrurilor, în final (21:1, un cer nou și un pământ nou). Similar, în cadrul pecetii a șasea avem o viziune a celor mântuiți în ceruri (7:9-17), care este reluată apoi în cap. 21-22 (21:3-4, 22:1-3). De asemeni, în 7:1, în seria evenimentelor de după pecetea a șasea, Ioan vede patru îngeri care țin cele patru vânturi ale distrugerii; ei sunt împiedicați să se dezlănțuie până nu sunt pecetluiți cei credincioși (144 000, din Israel) – imaginea este reluată și explicată după trâmbița a șasea, în 9:1, când se subînțelege că cei patru îngeri sunt și îngeri ai întunerului. Existența acestor anticipări ridică problema existenței și unor **flash-back**-uri, a unor pasaje retrospective (de exemplu, cap. 12, viziunea femeii în cer: într-o bună măsură ea recapitulează istoria omenirii sau o mare parte din ea; la fel, în seria celor șapte trâmbițe și șapte potire, sau în semnul legării diavolului și a eliberării lui după „1000” de ani). Aceste observații ridică o problemă importantă: în ce măsură ordinea narativă a

La deschiderea fiecărei peceti, câte una din cele patru ființe vii descrise la început (leul, vițelul, omul și vulturul) are autoritatea de a adresa o chemare spre împlinirea judecăților. Conform unor manuscrise, ar părea că aceste ființe îl cheamă pe Ioan să vină și să vadă ce se întâmplă („vino și vezi”, *erchou kai ide*), conform altor manuscrise, se adresează o chemare simplă, „vino” (*erchou*) și apoi Ioan vede ceea ce se întâmplă, „și am văzut” (*kai eidon*). În acest al doilea caz este posibil ca ființele vii să cheme caili și călăreții lor, să vină spre împlinirea istoriei.²⁷

Prima pecete, 6:2, vorbește despre victoria unui sistem mondial de dominație a întregului pământ: vine calul alb și călărețul său, care poartă un arc (este posibil ca acest călăreț să îl reprezinte pe Hristos, dar mai probabil el reprezintă un precursor al Antihristului care aduce un regim mondial, unificat); **a doua pecete**, 6:3, vestește venirea unor războaie distrugătoare: vine calul roșu și călărețul său (ei primesc puterea să ia pacea de pe pământ); **a treia pecete**, 6:5, indică o lipsă de hrană la nivel global, o mare foamete: vine calul negru și călărețul său, care cântărește în balanță hrana și pune prețuri ridicate la alimente (un glas dintre cele patru ființe vii anunță prețurile, dar interzice, totuși, vătămarea untdelemnului și a viței de vie, adică lucruri importante legate de sănătate, elemente alimentare esențiale, bucuria hranei, rămân neatinsse); **a patra pecete**, 6:7, aduce epidemii

evenimentelor, a pasajelor (succesiunea narativă) implică o succesiune cronologică?

²⁷ Cele două variante au o reprezentare aproape egală, ἐρχου, în manuscrisele A, C, P, 1006, 1611, 1841, 1854, 2053, 2351, în traduceri vg^{ww, st}, cop^{sa, bo}, arm, și la Andrei din Cezareea (sec. 6-7) // și, respectiv, ἐρχου και ἰδε, în manuscrisele s, 205, 209, 2329, 2344, în textul majoritar bizantin 046, în traduceri it^(ar), g^{ig}, vg^{cl}, syr^{ph, h}, și la părinții Victorinus-Pettau (sec. 3-4), Primasius (sec. 6), Beatus (sec. 8). Cf. K. Aland, M. Black, C.M. Martini, B.M. Metzger, A. Wikgren, B., Aland, J. Karavidopoulos, *The Greek New Testament, Fourth Revised Edition (with apparatus)*. Deutsche Bibelgesellschaft, & United Bible Societies (2000; 2006).

mondiale și moarte: vine calul galben-vânat și călărețul său, Moartea; împreună cu el vine și Locuința morților, adică Hadesul (se poate observa că aici apar două zeități păgâne, zeul *Thanatos*, Moartea, și zeul *Hades*, al cărui nume semnifică și împărăția zeului, adică Locuința morților); ei primesc autoritate să aducă moartea în omenire (asupra unei pătrimi din omenire)²⁸ prin război, foamete, epidemie și fiarele pământului. Este posibil ca prezența celor doi zei păgâni să însemne o referință ascunsă la păgânismul oamenilor care vor îndura aceste dureri.

După cum se vede, nu toți călăreții par a fi din rândul îngerilor buni, chiar dimpotrivă. Totuși, ei primesc autoritate și vin la porunca lui Dumnezeu, atunci când Mielul rupe pecetea cărții.

A cincea pecete, 6:9, aduce cu sine simăginea sfinților martiri care stau sub altarul ceresc și cer dreptate pentru sângele lor vărsat pentru cuvântul lui Dumnezeu. Lor li se recunosc faptele drepte (sunt îmbrăcați în haine albe de in fin, care reprezintă faptele bune), și li se cere să aibă răbdare și să aștepte desfășurarea evenimentelor, precum și să aștepte și împlinirea numărului de martiri care încă mai trebuie să moară (dacă acești martiri de sub altar vin dinaintea începerii judecăților anunțate de trâmbițe și potire, atunci numărul de martiri care mai trebuie să moară va veni din timpul acestor judecăți; aici este o problemă: apar două înțelegeri diferite despre timpul suferinței lor în funcție de originea acestor martiri, dacă ei vor fi dintre neamuri sau din poporul Israel).

²⁸ Se poate observa o anumită progresie în gradul de distrugere a pământului, în cele trei serii a câte șapte etape: cei patru cai ai apocalipsei distrug o pătrime din pământ, primele patru trâmbițe distrug câte o treime, iar seria de șapte potire pedepsește pământul în întregime. Dozarea judecății înseamnă control asupra istoriei, dar și har, răbdare, din partea lui Dumnezeu. Cu toate aceste unul din refrenele apocalipsei spune repetat că, fie în vreme de har, fie sub diferite pedepse „oamenii nu s-au pocăit” de faptele lor, de idolatria lor, de răutatea lor etc.

Cea de-a șasea pecete, 6:12-7:17, pare să cuprindă o imagine profetică despre viitor, despre judecăți în ansamblul lor, un **flash-forward**: aici se vede judecata lui Dumnezeu până la consecințele ei finale, adică până la trecerea pământului și a cerului, până la pedepsirea finală a păcătoșilor, și la răsplătirea celor credincioși (cu imagini care amintesc de Apocalipsa 22). Amănunțele despre trecerea pământului și cerului par să indice clar finalul, venirea judecății (cerul se strânge ca un sul, munții și insulele se mișcă din locul lor, stele – sau meteoriți, cad asemenea smochinelor dintr-un copac). Continuarea etapelor judecății pare să indice că această viziune ne-cronologică anunță direcția direcția în care se merge, sfârșitul tuturor etapelor. Există, totuși, și elemente care indică altceva: versetele 6.18-19 arată reacția plină de frică a oamenilor necredincioși, săraci sau bogați, care nu se întorc la Dumnezeu, dar se ascund în peșterile munților, văitându-se că a venit ziua mâniei lui Dumnezeu și a Mielului. Atunci, înseamnă că pecetea a 6a aduce o viziune mixtă: parte din ea indică finalul, și parte din ea indică anticiparea zilei mâniei divine care a și venit. Se poate înțelege, de asemeni, că forțele și structurile cerești au fost serios clătinate, așa încât în ceruri s-a întâmplat o catastrofă (cerurile se fac sul ca o carte), sau ea a avut loc pe pământ (astfel încât nu se mai văd cerurile, stelele, sau este o problemă extrem de serioasă cu atmosfera terestră care se destramă). Refugierea oamenilor în peșteri poate reflecta o astfel de situație, în care cei vii încearcă să supraviețuiască acolo, uimiți de amploarea evenimentelor.

Capitolul 7: interludiu între pecetele 6 și 7. De vreme ce pecetea a șaptea va fi ruptă de abia în capitolul 8:1, se poate observa că în capitolul 7 apare o pauză semnificativă, care conține câteva evenimente importante.

Astfel, în 7:1-8 se vorbește despre o intervenție specială, legată de tema pecetilor: un înger special al lui Dumnezeu poruncește pecetuirea a 144.000 de israeliți, ca să nu fie vătămați de cei 4 îngeri care vor judeca pământul. Textul oferă

și lista de 12 triburi israelite, din care s-a făcut pecetluirea: Iuda, Ruben, Gad, Așer, Neftali, Manase, Simeon, Levi, Isahar, Zabulon, Iosif, Beniamin²⁹. Menționarea lui Levi, precum și lipsa lui Dan și a lui Efraim (7:6) din această listă arată că mai important a fost să se evidențieze 12 grupuri israelite, din seminții diferite, a câte 12,000 de aleși, decât să se acopere cu mare exactitate lista celor 12 seminții ca atare, conform copiilor lui Iacov. Practic, se lasă să se înțeleagă ideea că aceștia sunt oameni mântuiți din Israel, adică „rămășița” – așa cum se scrie în Romani 9-11. Această imagine aduce aminte și de păstrarea lui Israel în Egipt, în timpul plăgilor, precum și de rămășița rămășița din timpul lui Ilie și Ahab etc. Ei pot reprezenta creștinii din Israel, din vremea sfârșitului, sau pot reprezenta toți creștinii din Israel, de-a lungul istoriei. Pentru unii autori, ei ar putea să fie chiar Biserica, deoarece și Biserica a început cu 12 apostoli³⁰. Problema este că Biserica nu poate fi raportată exact la 12 seminții ale fiilor lui Iacov și, de asemenea, se pare că Biserica din toate neamurile este reprezentată în mulțimea mare de oameni îmbrăcați în haine albe, cu finici în mâini, stând înaintea tronului lui Isus (7:9; cf. Apoc. 22)³¹.

²⁹ Lista atrage atenția prin faptul că pomenește ca seminții, doi fii ai lui Iacov care nu au primit, ca atare, moștenire în Canaan, anume Levi și Iosif (este adevărat că Manase și Efraim, fiii lui Iosif, au primit și ei moștenire în Canaan și erau considerați drept capi de seminție). Din lista de 12 seminții a Vechiului Testament lipsesc însă Dan și Efraim. Să admitem că în loc de Efraim este numit Iosif, tatăl său. Rămâne de explicat, totuși, lipsa lui Dan, care nu este menționat deloc. Este posibil ca o astfel de listă să arate că Dumnezeu redefiniște, într-un anume fel, poporul lui Israel și semințiile (triburile) sale.

³⁰ I.H. Marshall, *New Testament Theology. Many Witnesses, One Gospel*, Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2004, 554.

³¹ Apariția acestui grup ridică unele întrebări suplimentare: pot să fie ei și altă categorie, decât Biserica dintre Neamuri. Reprezintă ei toată Biserica, din toate timpurile? Reprezintă mai mult decât Biserica? Sunt cumva grupul de martiri care mai trebuia să vină în cer, pe lângă cei de sub altar, și care acum au sosit și ei în ceruri (cf. cap. 5)? Prezența lor la acest moment este o

Imaginea pecetlurii comunică apartenență, identitate, alegere și pază și mai indică ceva: pecetluirea pe mână și frunte este inițiativa lui Dumnezeu. Când în capitolul 13 Fiara va pecetlui pe adepții ei, acțiunea va fi copiată după inițiativa lui Dumnezeu, prin contrast, prin răzvrătire (13:16-17; cf. și 19:20; în 9:4 oamenii care nu au pecetea lui Dumnezeu vor fi vătămați de suferințe, la fel și în 16:2).

În ce-i privește pe cei 144,000, este interesant că acest număr re apare în cap. 14:1-4 și acolo se spune despre ei că sunt feciorelnici – sau „verguri” (adică oameni necăsătoriți, feciori; și se spune că nu s-au întinat cu femei), și că ei sunt primul rod al Mielului și îl urmează peste tot, oriunde ar merge. În acel context, din capitolul 14, cei 144,000 se pare că reprezintă toată Biserica, și cu neamuri și cu evrei, și merge oriunde cu Hristos (el fiind Capul Bisericii, iar ei pârga, rodul suferințelor sale). Persoanele din jur nu sunt umane, doar ei reprezintă omenirea. Precizarea că nu s-au întinat cu femei se referă, foarte probabil, la neîntinarea cu prostituate (căsătoria este sfântă în Biblie). Or, în Apocalipsa apare Prostituata cea mare cu care s-au prostituat popoarele lumii și conducătorii lor (prostituata reprezintă un sistem politic și religios decăzut). De asemenea, mai există în Exod și Numeri, detalii despre prostituarea israeliților cu femeile din popoarele canaanite, fapt pedepsit de Dumnezeu. De aceea, cei 144,000 sunt cei care nu s-au prostituat cu păgânismul, ci au fost mântuiți și au rămas credincioși Domnului, toată Biserica, toți cei mântuiți, dintre neamuri și dintre evrei. Este posibil ca imaginea fecioriei să însemne mai mult decât curăție și dedicare, să însemne și înviere în slavă, deoarece după înviere, spune Mântuitorul, oamenii vor fi ca îngerii și nu se vor mai căsători.

A șaptea pecete, ultima (8:1), aduce o tăcere de jumătate de oră și cu ea vine o nouă serie de șapte judecăți, ce vor

dovadă a răpirii Bisericii, înaintea necazului celui mare, sau scena este o viziune care anticipează sfârșitul istoriei, scenele finale?

conduse de șapte îngeri puternici: anume, judecata trâmbițelor.³² Ruperea celei de a șaptea peceti reprezintă, astfel, viziunea celor șapte îngeri care vor suna din șapte trâmbițe, vestind judecata. Scena este însoțită de gesturi specifice de închinare, în cadrul liturghiei din Templul ceresc (cădelnițare cu tămâie, la altar, rugăciunile sfinților, aruncarea de foc din altar, cu cădelnița, pe pământ, unde acesta pornește cutremure, vaiete, fulgere și tunete).

Viziunile celor 7 trâmbițe

Judecata trâmbițelor urmează aceeași structură, ca și judecata pecetilor, 4+3. Prima serie de 4 trâmbițe afectează 1/3 din omenire, din planetă (prima trâmbiță, 8:7; a doua, 8.8; a treia trâmbiță, 8.10; a patra trâmbiță, 8.12), iar ultimile trei trâmbițe aduc un element nou în desfășurarea judecăților, anume implicarea forțelor demonice în istoria pedepselor și a răzvrătirii pământului (9.1; 9.13; 11.15). Ultima trâmbiță deschide seria unor viziuni speciale, anume a viziunilor celor 7 semne mari (cap. 12-15; totuși, trebuie remarcat că aceste 7 semne mari nu sunt numerotate în textul biblic, ca atare).

Prima trâmbiță aduce grindină și foc pe pământ: o treime, 1/3, din pământ este arsă, iar oamenii mor. La **a doua trâmbiță**, un munte în flăcări cade în mare: o treime, 1/3, din mare și oceane se preface în sânge și o treime din viața marină este distrusă. La cea de-a **treia trâmbiță**, o stea de foc – cu numele simbolic Absint (Pelin, adică „amar”), cade în râuri: o treime, 1/3, din apa dulce devină amară, dăunătoare, și mor mulți oameni. Când sună **a patra trâmbiță** lumina cerească este lovită: o treime, 1/3, din lumina cerului – lună, soare, stele, este distrusă, se pierde).

Între primele patru trâmbițe și ultimele trei, apare un vultur zburând la zenit, care pronunță trei vaiete profetice: „**Vai, vai, vai**, locuitorilor pământului, din cauza celorlalte glasuri ale

³² Anatomia internă a seriilor de șapte pare să respecte o structură de tipul 4 plus 3, judecată globală plus reafirmare a deciziilor divine.

trâmbițelor celor trei îngerii care urmează să trâmbițeze” (8:13). Astfel, ultimile trâmbițe sunt numite și „vaiete” (sau nenorociri) 8:13, 9:12, 11:14, asigurând un fel de structură secundă în interiorul seriei de trâmbițe.

A cincea trâmbiță aduce viziunea căderii unei stele – probabil a unui înger (posibil un înger necurat), care primește cheile și deschide fântâna Adâncului, închisoarea îngerilor căzuți, fapt ce duce la invadarea pământului de către spirite necurate, ca niște lăcuste uriașe – cât niște cai, conduse de îngerul demonic al distrugerii, Abaddon – Apollion. Din perspectiva acestei trâmbițe se poate pune întrebarea dacă muntele căzut din cer la trâmbița a 3-a și steaua Pelin, din cadrul trâmbiței a 4-a, sunt și ele simple corpuri cerești, niște meteoriți, eventual, sau au și ele un corespondent spiritual, un înger care conduce evenimentul.

Începând cu trâmbița a cincea se asistă la o îngemănare a răzvrătirii omenști cu cea a îngerilor căzuți, iar suferințele nu vor fi cauzate doar de pedepsele divine, ci și de acțiunile distrugătoare ale acestor îngeri. Invazia demonică se continuă cu **trâmbița a șasea**: dezlegarea celor patru îngeri necurați care țint vânturile distrugerii. Nenorocirile aduse de ei și de armatele lor ($20.000 \times 10.000 = 200.000.000$, 200 de milioane) distrug o treime din populația pământului, dar oamenii tot nu se pocăiesc de răutate și de ocultism. În mijlocul acestui dezastru, autoritatea divină se face, totuși simțită, și un înger extrem de puternic, asemănător cu Isus din capitolul 1, coboară din ceruri și vorbește cu glas puternic, făcând să se audă un mesaj intimidant al celor 7 tunete.

În acest punct, cartea Apocalipsa devine extrem de interesantă, deoarece lui Ioan nu i se permite să scrie mesajul celor 7 tunete, deși este evident că l-a înțeles și că era gata să îl consemneze (10:4). Apocalipsa (descoperire) include, astfel, și referințe la mesaje „acoperite”, ascunse, pecetluite, încriptate (aduce aminte de cartea Daniel, când i se cere să pecetluiască anumite vedenii din carte, adică să nu le explice, deoarece sunt pentru vremuri îndepărtate, Dan. 12:4).

Îngerul foarte puternic anunță ca timpul judecății se sfârșește și ca finalul va fi adus de a șaptea trâmbiță. Lui Ioan i se dă o carte să o mănânce și i se dau profeții despre neamuri și împărați. Apare aici o relație interesantă cu cuvântul divin care este hrană: el are o acțiune de curățire, de tulburare a trupului, dar și de satisfacție intelectuală și de încurajare a comunicării.

După intervenția acestui înger, capitolul 10 vine să descrie conflictul dintre forțele demonice (conduse de îngerul Abisului) și umanitatea păcătoasă, pe deoparte, și doi martori credincioși ai lui Dumnezeu, pe de cealaltă parte. Fie întreaga trâmbiță a șasea, fie doar acest ultim conflict, reprezintă cea de a treia nenorocire, adică cel de al treilea vai din cele trei anunțate de vulturul din 8.13. Aici intră și distrugerile provocate de Dumnezeu, la învierea și ridicarea la ceruri a acestor doi martori: un cutremur mare distruge o zecime din cetatea Ierihon – Sodoma (nume simbolic) și ucide 7.000 de oameni.

În final, 11:15, a șaptea trâmbiță aduce reluarea închinării cerești prin deschiderea Templului din cer, și prin cântarea unor cântări de glorie și de biruință (din nou se întrevede finalul biruitor, cf. Apocalipsa 22). În același timp, ea va aduce a treia mare nenorocire (vai). Această trâmbiță este urmată de o serie de 7 semne „mari”.

Marele interludiu 12-15, 7 semne mari³³

Această serie de semne apare în spațiul dintre trâmbița a șaptea și primul potir (un intermezzo sau o pauză în seria de pedepse și de urgii) și cuprinde:

1) semnul mare al femeii din cer și al balaurului roșu (cap. 12; este posibil ca aici să fie 2 semne distincte: unul al femeii și

³³ Această serie de 7 semne nu este semnalată în text ca atare. Semnele sunt amintite dar nu sunt prezentate ca o serie specifică de șapte. S-ar putea deci ca seriile de șapte care contează în judecata pământului să fie doar cele trei: 7 peceti, 7 trâmbițe, 7 potire.

al copilului, iar celălalt semnul balaurului). Este remarcabil că în cadrul acestui semn se vede într-o imagine globală, întregul destin al omenirii, de la Eva, la Israel, la Maria și la Hristos, și până la victoria finală a celor sfinți; totuși, semnul se încheie cu ideea că Satana, balaurul roșu, mai încearcă o ultimă stratagemă pentru înfrângerea celor credincioși: ridicarea unor sisteme și personalități politice influente: fiara din mare și fiara de pe pământ);

2) semnul fiarei ieșite din mare: Imperiul neamurilor sau Antihristul.

3) semnul fiarei ieșite din pământ (cap. 13), Antichristul sau profetul mincinos.

4) semnul Mielului și a celor 144. 000 (o prefigurare a victoriei celor credincioși din Israel și a lui Hristos – detaliile Mielului corespund cu imaginea lui Hristos din cap. 1),

5) semnul celor trei îngeri care vestesc căderea Babilonului și judecata omenirii;

6) viziunea Fiului omului și a secerișului final al omenirii (cu secera divină, tăioasă și sângheroasă) – o prevestire a judecății finale (cap. 14);

7) semnul „mare și minunat” (15:1 etc.), care include și viziunea privitoare la cei șapte îngeri care aduc ultimele 7 judecăți, judecățile potirelor mâniei lui Dumnezeu.

Capitolul 12 reprezintă un rezumat rapid al istoriei omenirii (**flash-back** și **flash-forward**), pentru că se pleacă de la imaginea femeii învăluite în soare și cu luna la picioare, având o cunună de 12 stele pe cap (posibil omenirea mântuită întruchipată ca o femeie; posibil femeia generică din care se va naște Mesia – aluzie la nașterea lui Mesia așa cum s-a proorocit în Geneza 3; și desigur posibil Israel sau chiar Maria

din care se va naște Hristos; spre sfârșitul capitolului femeia poate fi interpretată ca Biserica – ea și urmașii ei, rămășița urmașilor ei, care au crezut în Hristos, cu posibilitatea ca să se refere la o parte din Biserică venită din Israel, Rămășița). Capitolul are trei părți: 1-6, 7-12, 13-17 (18). Ele descriu nașterea și înălțarea lui Hristos și izbăvirea copilului, precum și a femeii (în restul capitolului, în momentul în care este dusă să fie ocrotită de cel rău, ea pare să devină Biserica; la fel și în finalul capitolului, când se vorbește despre femeie și urmașii seminței copilului, care au credința lui Hristos), de atacurile Balaurului mare și roșu (Satana). Este impresionant să vezi cum doar în câteva versete este recapitulată viața lui Isus, păzirea Bisericii (un timp petrecut în pustie, hrănită de Domnul, 1260 de zile; posibilă referința la viața Bisericii până la venirea Domnului; episodul este reluat, 1:6, 1:14).

Războiul din cer din partea a doua, între Mihail și Satana, și îngerii lor, se încheie cu înfrângerea lui Satan, care este aruncat pe pământ. Nu se poate preciza însă localizarea temporală a acestui război (după înălțarea lui Isus, înainte de revenirea sa și de apariția lui Antihrist, etc). Apar aici două evenimente interesante: un cântec de victorie în ceruri (10-12; în Apocalipsa de mai multe ori este anticipată victoria finală; de asemeni, aici sunt menționați și oamenii care au ieșit victorioși împotriva Diavolului: dar nu se știe despre cine este vorba: despre oameni care au murit în prigoane, sau despre creștinii înainte de venirea Antihristului, sau despre cei care au murit în timpul necazului din timpul stăpânirii Antihristice). Acest cântec de victorie pare cântat de un om (îi numește pe oameni „frații noștri”) și se referă la jertfa Domnului (victoria prin sângele Mielului), la aruncarea Diavolului din cer pe pământ, precum și la victoria prin martirajul creștinilor (un element de istorie a Bisericii). Cântecul, deci, este fie cântat într-un moment aproape de venirea lui Antihrist și de sfârșitul istoriei, fie este cântat în ceruri, dintr-o perspectivă atemporală care are acces, dintr-o privire, la prezent, trecut și viitor.

Războiul din ceruri rămâne ca un fel de paranteză, în narațiunea capitolului, pentru că de la 13-17 se reia imaginea cu urmărirea femeii de către Balaur. Acesta își reia prigonirea asupra Bisericii și, întrucât nu reușește să o distrugă, rămâne pe malul mării contemplând cum se poate război cu rămășița seminței ei (posibil, Biserica sau israeliți deveniți creștini, sfinți care mărturisesc despre Hristos), evenimente care se vor vedea în capitolul 13.

Capitolul 13 arată alte două viziuni, despre două fiare, care sunt subordonate Balaurului. O fiară se ridică din mare și la înfățișare este copia aproape perfectă a Balaurului (după chipul și asemănare sa: șapte capete, 10 coarne), și ea reprezintă un imperiu dintre neamuri, care va domina lumea, dar îl reprezintă și pe Antihrist, ultimul rege care va conduce acest imperiu. După cum se vede, Antihristul pare să vină dintre neamuri. Numărul persoanei reprezentată de prima fiară este 666, un număr de om, și acesta își va impune numărul sau numele, ca o pecete, peste locuitorii pământului, ucigând pe cei care îl refuză.

A doua fiară se ridică din uscat, din teritoriul lui Israel, este ca un Miel, dar un fals Miel (este anti-Mielul, numit și „profetul mincinos”, 16.13, 19.20). Aceasta din urmă lucrează cu puteri supranaturale, demonice, impresionează lumea și vestește închinarea la prima fiară. De asemeni, cea de a doua fiară făurește o creație care copiază chipul primei fiare, o icoană – sau imagine a acesteia, care va uimi întregul pământ și va copia comportamentul și mesajul acestei fiare (o supra-realizare tehnologică). Avem astfel cu o treime a răului demonic și uman (Balaurul, fiara din mare – asemănătoare Balaurului, și fiara de pe uscat – cea asemănătoare cu un Miel; vezi și 16:13), dar și o treime a răului în guvernare politică terestră (fiara din mare, fiara de pe uscat, și chipul fiarei din mare, un fel de android sau robot).

Capitolul 14 începe cu o serie interesantă de imagini: Ioan vede 144.000 de oameni care sunt feciorelnici și sunt „cel dintâi rod” al lui Hristos dintre oameni. Ei sunt fie cei 144.000 pecetluiți în capitolul 7, fie un grup diferit, pentru că aceia

erau pecetluiți undeva la sfârșitul istoriei, iar aceștia sunt de undeva de la începutul istoriei Bisericii (sunt primul rod pentru Hristos și pentru Dumnezeu, slujitori care nu s-au căsătorit și s-au dedicat deplin slujirii); în plus, despre ei nu se spune că ar fi fost pecetluiți înainte de vreo mare persecuție finală sau înainte de plăgile finale. În cazul acesta am avea un număr cu două semnificații, în cartea Apocalipsei.

După această mențiune, apar trei îngerii cu mesaje profetice: un înger care vestește tuturor evanghelia, din înaltul cerului (14:6-7); un alt înger care vestește căderea Babilonului (8), și un al treilea înger care vestește nenorocirile care vin pentru cei ce acceptă domnia Fiarei și a Balaurului și primesc pecetea lor (9-12). În paralel, o voce cerească anunță și răsplătirile celor ce vor muri cu credință în Domnul, făcând față presiunilor antihristice. Aceste avertizări și promisiuni lasă impresia că încă se mai așteaptă un răspuns pozitiv din partea unora; în orice caz, se arată clar, ca o avertizare, că soarta celor care cedează presiunii și acceptă pecetluirea antihristică este alături de Antihrist și alături de diavol, în iazul de foc, unde există o pedeapsă eternă (expresia „fumul chinului lor se ridică în sus, în veci”, 14.11, a născut numeroase discuții). Aici apare o problemă: versetul 13, „Și am auzit un glas din cer care zicea: Scrie, ferice de acum încolo de morții care mor în Domnul! Da, zice Duhul, ei se vor odihni de ostenele lor, căci faptele lor îi urmează!”, pare să se adreseze prin Ioan tuturor credincioșilor, nu doar celor care pot să se întoarcă la Domnul în timpul plăgilor finale. Cele două perspective apocaliptice, cea istorică și cea integrală, de tip atemporal, se împletesc subtil în acest verset.

Apoi, chiar înainte de apariția îngerilor cu șapte potire și șapte plăgi, apar în capitolul 14 câteva scene în care oamenii sunt pedepsiți de o seceră trimisă din cer care vine să secere strugurii copti ai mâniei lui Dumnezeu, și care aduce moarte între oameni (sângele se strânge pe pământ până la zăbalele cailor). Stâpânul secerei, descris în 14.14 stă pe un nor alb și are înfățișarea unui fiu al omului, cu o cunună de aur pe cap; el este, foarte probabil, chiar Mântuitorul Isus. Imaginea

secerișului viei conduce la ideea celor șapte 7 potire, pentru că ele vor conține vinul mâniei lui Dumnezeu, iar acum se seceră strugurii mâniei lui Dumnezeu și sunt zdrobiți în teascul mâniei sale. Faptul că secerișul aduce și suferință și pedeapsă pentru oamenii de pe pământ este ilustrat prin sângele care iese până la zăbalele cailor.

În **capitolul 15** apar ultimele viziuni dinaintea potirelor cu plăgi. Astfel, într-un context ceresc (o mare ca de sticlă), se văd în ceruri cei care au fost martirizați în timpul dominației Fiarei, dar care au ieșit biruitori pentru că nu au acceptat pecetea (sigiliul) fiarei, nici numărul ei. Ei cântă cântarea de glorie și biruința numită „cântarea lui Moise și a Mielului”. S-ar părea că din acest moment, din cap. 15, pedeapsa finală vine peste cei care, în chip monolitic, au format o împărăție redutabilă a Fiarei pe pământ, în vreme ce toată opoziția credincioasă lui Isus a fost nimicită.

Capitolul 15 însă, ca atare, întoarce privirea cititorului spre slujba din Templu a celor șapte îngeri cu potire. Ei sunt îmbrăcați ca și mântuitorul Isus, în capitolul 1: în haine de in curat, strălucitor, și poartă brâu de aur la piept. Ei primesc cele șapte potire de aur din parte uneia din cele patru ființe vii care stăteau în jurul tronului, iar Templul se umple de fum, un simbol al prezenței și puterii divine. Fumul rămâne în Templu până la sfârșitul răsturnării potirelor. Astfel, este confirmată încă o dată, legătura dintre slujba din Templul ceresc, sus, și judecata omenirii, jos, pe pământ.

Viziunile celor 7 potire

Seria celor șapte potire arată judecata finală asupra istoriei omenirii, (16-19; prima urgie, 16:2, ultima urgie, 16:17). Seria de șapte potire începe și se încheie în capitolul 16, de fapt, iar în capitolele 17-19, 20 apar câteva viziuni care detaliază decăderea de pe pământ și etapele acestei distrugerii finale.

Cele șapte potire afectează în mod expres oamenii care s-au supus Antihristului și aveau pecetea fiarei și se închinau chipului fiarei. **Prima cupă** e vărsată pe pământ și aduce o

boală cumplită peste toți oamenii necredincioși. **Cea de-a doua cupă** este vărsată în mare și apa mării se prefăce în sânge, și toate viețuitoarele din mare mor. **Cea de-a treia cupă** este vărsată în râuri și soarta lor este aceeași cu a mării. Cei care au provocat moartea sfinților primesc și ei ca răsplată moartea, să bea sânge. Printr-o personificare extrem de interesantă, se aude acum altarul vorbind cu voce inteligibilă (martirii de sub altar s-au auzit și ei vorbind, mai devreme, după ruperea pecetii a 5a). **Cea de-a patra cupă** este vărsată peste soare și, în contrast cu pălirea luminii de până la pedepsele anterioare, acum soarele dogorește extrem de puternic. Oamenii hulesc numele lui Dumnezeu și nu se pocăiesc ca să îi recunoască gloria. Cupele 1-4 au recapitulat structura și tipul de pedepse al primelor patru trâmbițe (formula 4+3).

Cupele următoare nu mai pedepsesc tot pământul, ci au o semnificație mai generală, legată de implicarea forțelor demonice în viața omenirii. Astfel, **cupa a cincea** este vărsată chiar pe tronul Fiarei, ceea ce îi afectează puterea: vine un întuneric mare peste împărăție, iar oamenii sunt cuprinși de dureri atroce (se poate observa aici contrastul între soarele arzător dinainte și întunericul de acum, un contrast specific scrierilor și evenimentelor apocaliptice). Ei nu se pocăiesc însă de faptele lor, ca și după cupele 1-4. După ce se varsă **potirul al șaselea**, peste Eufrat (Eufratul a mai fost o dată afectat, când patru îngeri demonici, care erau legați acolo au fost eliberați ca să invadeze pământul cu oștile lor demonice, cf. 9:14, 16:12). Acum Eufratul este un fel de autostradă enormă pe care vor veni popoarele conduse de împărații lor ca să se confrunte cu Dumnezeu în valea Armagedon. Trei duhuri rele, sub forma unor broaște, ies din gura balaurului, a fiarei și a profetului mincinos (este remarcabilă paralelismul între Satan, fiara Antihristică și profetul mincinos: un demon și doi oameni, un fel de treime nesfântă demonică-umană, vezi și cap. 13).

Revelația divină introduce aici o avertizare majoră din partea lui Isus („Iată eu vin ca un hoț”..., Apoc. 16:15).

Apocalipsa 16:16 amintește că aceste duhuri au strâns neamurile la locul bătăliei, Armageddon. Acest amănunt fie se referă la o acțiune din prezentul evenimentelor legate de acest potir, care va fi reluat în detaliu, în retrospectivă, în capitolul 19:17-21, fie la o acțiune din viitor, care urmează să se întâmple în capitolul 19. Desigur, această strângere a neamurilor, pentru confruntare militară cu Hristos, aduce aminte și de confruntarea din 20:8-9 (confruntarea de la sfârșitul miei de ani; o întrebare validă este dacă aceste descrieri reprezintă una și aceeași confruntare).

În final, **cel de-al șaptelea potir** este vărsat în aer, în atmosferă (atmosfera este locul de sălășluire și de stăpânire al duhurilor rele). Acum se aude glasul din Templu care zice: „s-a împlinit” (*gegonen*: „a fost”, „s-a făcut”, „a avut loc”, „este gata!”). Expresia are o paralelă în evanghelia după Ioan, prin *telelesthai* pe care l-a spus Isus, „s-a sfârșit”, „s-a săvârșit”, Ioan 19:30. Acum are loc un cutremur puternic de pământ, de o forță nemaintâlnită pe pământ de la creație. Cetatea cea mare (Babilonul) se rupe în trei, iar cetățile neamurilor se prăbușesc. Acum este reluată o imagine prezentată mai devreme, și la pecetea a șasea: insulele fug, munții dispar, iar din ceruri cade o grindină mare, în urma căreia oamenii blasfemiază, dar nu se pocăiesc (acum pare să se confirme că la pecetea a șasea, în Apoc. 5:12-17, a avut o previziune, un **flash-forward**; dacă nu este așa, atunci aici avem un alt doilea eveniment geografic catastrofic în care insulele și munții dispar; de asemeni ar mai fi o deosebire între cele două evenimente: în cap. 5, cad stelele ca niște smochini, aici cade o grindină mare din ceruri). În același timp, Apocalipsa 5:12-17 se poate referi și la un eveniment mai îndepărtat în timp, anume la Judecata finală, din 20:11, unde se vorbește că cerul și pământul dispar dinaintea lui Dumnezeu.

Viziunile judecății finale, capitolele 17-20

În aceste 4 capitole se aduc detalii despre judecățile executate asupra Babilonului și asupra sistemului politic condus de Balaur, Fiară, și de profetul mincinos. Capitolele 17-18 arată judecata Babilonului, capitolul 19 arată cântările victoriei, în ceruri, și bătălia Armaghedonului, iar capitolul 20 are o serie de viziuni despre sfârșit, dintre care, cea mai clară este viziunea Judecății finale, singura care tratează acest subiect în detaliu, în cartea Apocalipsa.

Pe deoparte, poate fi vorba despre o focalizare pe detaliile judecățiilor potirelor vărsate în capitolul 16, pe de alta, această secțiune poate reprezenta o continuare a judecăților din capitolul 16, cu un număr de pedepse finale care prezintă distrugerea capitalei Babilon, a imperiului Fiarei, și venirea Judecății finale. Tipul acesta de problemă apare cu deosebire în viziunile din capitolul 20, care premerg Judecata finală: ele fie recapitulează ce s-a întâmplat, fie descriu o serie cronologică de evenimente din viitor. Oricum, Judecata finală este descrisă cu amănunte doar în 20:11-15.

Mai întâi, în **capitolul 17**, unul dintre îngerii celor șapte urgii finale îi arată lui Ioan judecata Marii prostituate a istoriei – o femeie care colaborează cu sistemul politic demonic, cu răul (dacă femeia reprezintă Religia, atunci este vorba despre Religia apostată; ea poate reprezenta și un sistem religios ecumenic extins, cuprinzând toate religiile). Primele versete prezintă cartea de vizită a acestei femei (17:1-2). Unul din cei 7 îngeri cu potire îi zice „vino să-ți arăt judecata prostituatei celei mari etc.”. O expresie similară apare și în capitolul 21:9, când tot unul din cei 7 îngeri cu potire îi zice lui Ioan „vino să-ți arăt mireasa, nevasta Mielului!”. S-ar putea înțelege, că în ambele situații este vorba de detalii arătate ulterior, despre o viziune care tocmai a fost prezentată anterior, cu câteva versete mai înainte.

Apoi apare o descriere mai detaliată, arătându-se gloria ei regală și decăderea ei morală (3-18). Femeia este călare pe o fiară demonică, foarte asemănătoare cu Balaurul și cu Fiara

din mare din capitolele 12-13, care poate reprezenta un înger venit din Adânc (8), sau un sistem politic resuscitat (revitalizat) de acesta. Fiara are o istorie curioasă, de dispariție și de re-apariție, care pune lumea în uimire. Este posibil să fie vorba de o formă nouă a imperiului roman. Femeia este cetatea cea mare (Roma sau Babilonul metaforic, v. 18; se arată în 17:9, că femeia reprezintă o cetate așezată pe șapte munți, așa cum și Roma era pe șapte dealuri), iar fiara pare să fie Fiara ridicată din mare, antihristul căruia oamenii îi vor da toată stăpânirea ca să se lupte cu Mielul (13). Capitolul descrie o colaborare clară între politic, religios și demonic.

După aceasta, **în capitolul 18**, un alt înger puternic îi prezintă judecata marelui oraș simbolic, Babilon, descris în culori foarte sumbre (cetatea demonilor, a decăderii, a păcatelor etc.). Îngerul acesta puternic strigă mesajul că acest Babilon a căzut și, imediat după el, în 18:4, se aude un glas care zicea „Ieșiți din mijlocul ei, poporul Meu, ca să nu fiți părtași la păcatele ei și să nu fiți loviți cu urgiile ei!” (acest mesaj este foarte interesant: mai este Biserica pe pământ în acest moment? Se adresează el credincioșilor evrei, care încă mai sunt pe pământ, în timp ce Biserica a fost răpită la ceruri? Alternativ, poate fi un mesaj adresat atemporal oamenilor credincioși din toate timpurile, prin cartea Apocalipsa, prin Ioan, ca să știe la timp să se delimiteze și să se ferească de această cetate și de păcatele ei).

În particular, capitolul 18 este o colecție de cântece de jale despre căderea Babilonului: regii îl deplâng, negustorii, marinarii și căpitanii de corabie. Ca detaliu interesant, deși cetatea capitală este numită Babilon, ea pare să aibă caracteristicile Tirului, fiind prezentată ca un port la mărire și oceanele lumii, deoarece căpitanii de vas și negustorii maritimi o jelesc în ziua distrugerii sale, privind-o de departe, din largul mării. Aceste detalii pot indica faptul că Babilon din Apocalipsa este un oraș care include puterea și decăderea tuturor marilor capitale ale lumii. Este impresionantă rapiditatea cu care a fost distrus Babilonul, întreg capitolul

subliniază acest lucru: Babilonul, cetatea cea mare, cetatea cea tare, a căzut doar într-o clipă (18:10). De asemeni, în pasaje ca 18:11-16, 22-23, se oferă o descriere a tipului de civilizație din vremea aceea: bogăție, lux, putere, veselie, căsătorii, dinamism social, dar și asuprire, ocultism și vrăjitorie, robie, degradarea omului etc. Distrugerea rapidă a Babilonului, într-un singur ceas, determină jelirea lui de către toți cei ce l-au cunoscut și au făcut comerț cu el. Orașul însă (18:23), a fost direct implicat în prigoniri și uciderea celor credincioși.

Prin contrast, la această serie de jeluri, **capitolul 19** adaugă un șir de cântece de bucurie, auzite în cer, când ființele cerești – îngeri și oameni – se bucură de căderea Babilonului, de preluarea împărăției de către Hristos. Căderea Babilonului, femeia prostituată, este urmată de anunțarea nunții Bisericii, mireasa mirelui (19:7-9), care, în contrast cu luxul păcătos din Apocalipsa 18, va fi îmbrăcată într-un lux neprihănit, în hainele scumpe ale unui în curat, care reprezintă faptele cele bune (19:8-9). Este interesant de observat că omenirea, în punctul culminant al răutății ei sau în punctul culminant al gloriei ei, este asemănată cu o femeie (cf. și Apocalipsa 12).

În final, apare și viziunea Cuvântului celui victorios (cap. 19; în 19:1-10 se întâlnește cântecul de bucurie al credincioșilor pentru căderea Babilonului, și de slăvire a lui Dumnezeu; apoi imaginea Cuvântului victorios, adică a lui Hristos călare pe un cal alb (Hristos este numit „Cuvântul lui Dumnezeu”, o expresie care ne trimite la Ioan 1:1, Logosul divin; de asemeni, imaginea calului alb aduce aminte și de prima pecete, Apoc. 6:1-2, când apare un cal alb al cărui călăreț, cu un arc în mână, primește misiunea să cucerească pământul; aceea era o cucerire spre judecată, aici însă, printr-o revenire la aceeași temă, cucerirea îi aparține lui Hristos), și cu coroană regală, cu sabia cuvântului, urmat de oști cerești călare pe cai albi, călăreții fiind îmbrăcați tot în alb, în inul faptelor bune. Din gura lui iese o sabie ascuțită (cf. iarăși, Apoc. 1, viziunea lui Hristos cel înviat).

În plus, se face o afirmație deosebită, întâlnită și în Apocalipsa 12, despre copilul mesianic, că acest Logos divin va

cârmui neamurile cu un toiag de fier. Cârmuirea cu un toiag de fier poate însemna fie nimicirea neamurilor, aici, în luptă, la Armagedon (cu un toiag de fier se sfărâmă vasele de lut ale trupurilor oamenilor), sau, pentru alți comentatori (de concepție premilenistă), ar putea însemna o guvernare autoritară, anume cea din perioada de 1000 de ani, când se spune că Hristos domnește peste pământ și împreună cu El și sfinții care au avut parte de prima înviere.

În urma bătăliei, Fiara este prinsă, la fel și profetul mincinos. Fiara și profetul sunt aruncați de vii, direct în lacul cu foc, fără a lua parte la vreo altă judecată, în timp ce soldații lor nenumărați mor uciși de sabia din gura Logosului alb, a lui Hristos, și vor veni la judecată mai târziu, la Judecata finală (20:11). Nu se spune nimic însă despre distrugerea icoanei fiarei, a chipului fiarei, căruia i se dăduse suflare de viață (se pare că această creație este mai degrabă una tehnică, un android, nu o ființă vie adevărată, iar distrugerea ei nu este destul de importantă ca să fie amintită). Ce nu apare, iarăși, ca rezultat al acestei bătălii, este pedeapsa dată Diavolului, Balaurului care a instigat la toată această revoltă. Pedepsirea lui va fi descrisă mai târziu, în capitolul 20.

Viziunea are multe conexiuni cu Vechiul Testament. Astfel, păsările cerului sunt chemate să se înfrupte din resturile răzvrătiților înfrânți, la fel ca în Ezechiel (poc. 19:17-20; Ezechiel 39:17-18). Isus este prezentat ca Învingătorul eschatologic (Apoc. 19:11-16; Isaia 63:1-3).

Aruncarea în lacul de foc a Fiarei și a profetului mincinos are o paralelă în Daniel 7:9-11 (chiar și în Ezechiel 38).³⁴

| Daniel 7:9b-11 | Apocalipsa 19:20 |
|--|---|
| 7:11: τὸ θηρίον ... ἀπόλετο, καὶ ... ἐδόθη εἰς καῦσιν πυρός (“Fiara ... a fost nimicita... și a fost | ἐπιάσθη τὸ θηρίον καὶ μετ’ αὐτοῦ ὁ ψευδοπροφήτης ... ἐβλήθησαν οἱ δύο εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός τῆς καιομένης (“Fiara a fost prinsă, și cu ea și |

³⁴ Beale, *Revelation*, 969.

| | |
|--|--|
| aruncată în focul care arde”). Cf. 7. 10: un râu de foc iese din tronul divin. | profetul mincinos... și cei doi au fost aruncați în iazul de foc care arde cu sulf”) |
|--|--|

Armatele răzvrătite sunt distruse, ucise,³⁵ și se așteaptă ziua judecării când vor învia pentru judecată (cf. cap. 20). Este interesant de amintit aici Daniel 7.12, unde se spune că, după ce Fiara este ucisă și aruncată în foc – un fel de judecată finală anticipată, restul fiarelor implicate în răzvrătire sunt păstrate până la un timp anume (această referință s-ar putea înțelege cu privire la ziua judecării, cf. Daniel 12.2 și Apocalipsa 20).

Capitolul 20: cei 1000 de ani și Judecata finală. Acest capitol incitant se concentrează pe patru viziuni deosebite: viziunea legării diavolului (20:1-3), a venirii împărăției mesianice sub forma de „1000” de ani, în care Hristos domnește împreună cu credincioșii înviați (20:4-6; în greacă *ta hilia*, plural neutru, poate fi tradus și ca „1000 de ani”, în mod simbolic, dar literal înseamnă, „mii de ani”³⁶), viziunea ultimei răzvrătiri a omenirii conduse și înșelate de Satana, din nou (20:7-10, care cuprinde dezlegarea diavolului, înșelarea neamurilor ca să lupte împotriva lui Hristos și înfrângerea lor definitivă, de data asta doar prin suflarea gurii sale; deși și la Armagedon, au fost nimiciți asemănător, de sabia care ieșea din gura Logosului lui Dumnezeu), precum și viziunea Judecării finale a îngerilor și a oamenilor, de la marele tron alb (20:11-15).

Relația dintre capitolele 19 și 20. Subiectul relației tematice și temporale dintre 19 și 20 este unul foarte discutat. Dacă ar fi pură istorie, nu ar fi fost loc de prea multă dezbateră, dar fiind vorba de viziuni apocaliptice, este important în ce cheie sunt interpretate.

³⁵ Beale, *Revelation*, 970.

³⁶ În grecește mii de ani, totuși, este *chilioi*, un plural masculin.

Pe deoparte, capitolul 20 este în continuarea strictă a capitolului 19, în virtutea firului narativ (cf. expresia *kai eidon aggelon*, „și am văzut un înger”, 20.1), ca și cum sunt descrise evenimente succesive. Conform acestei citiri, Diavolul, după ce a fost învins, împreună cu popoarele pe care le conducea, este legat pentru 1000 de ani, după care primește din nou o șansă să îi înșele pe oameni. Aceasta este interpretarea premilenistă.

În același timp, capitolele 17-19 pot reprezenta un tot unitar, o singură viziune despre ultima și cea mai mare înfrângere a răzvrătirii popoarelor (a Babilonului și a lui Satan, a lui Antihrist (Fiara din mare) și a profetului mincinos, despre ultimii doi arătându-se că au fost aruncați în iazul de foc. Această aruncare în iazul de foc reprezintă o judecată aparte, rapidă, dar este și un simbol al judecății finale. Judecata este aici tratată schematic, rezumat, urmând să fie prezentată mai târziu, în detaliu.

Conform unei asemenea interpretări, judecata finală este descrisă în detaliu în capitolul 20, care reia dintr-un alt punct de vedere istoria ultimei confruntări. Interpretarea amilenistă vede în acest capitol o reluare a istoriei înfrângerii Diavolului, într-o nouă viziune, și nu o continuare istorică a evenimentelor din 10. De fapt judecata a mai fost anticipată într-o serie de viziuni, cum sunt cele din capitolul 12, 16 și 19. În acest caz, mileniul (adică „miile de ani”) se referă la epoca Bisericii.³⁷

Astfel, 20:1-3 arată că Ioan a văzut un înger care, coborându-se din cer cu un lanț mare, l-a închis pe Balaur timp de 1000 de ani într-un loc numit Adânc și l-a pecetluit să nu iasă de acolo, ca să nu mai înșele neamurile în acest răstimp, urmând să i se dea drumul, în final, pentru puțină vreme. Partea dificilă a acestui capitol este că, dacă începutul (1-3) și finalul său (7-15) par să reia istoria Armagedonului, partea din mijloc (4-6) descrie o domnie a celor răscumparați, alături de Isus, de-a lungul acestei mii de ani.

³⁷ Beale, *Revelation*, 972.

Mai precis, mai întâi este vorba despre niște tronuri ocupate de niște judecători puternici (identitatea judecătorilor, ca și obiectul judecății rămân neclare; ar putea fi o judecată intermediară sau judecata finală; ar putea fi vorba însă și despre niște ființe îngerești sau despre niște oameni). Imediat după aceasta sunt văzute sufletele celor carora li s-a tăiat capul pentru mărturisirea lui Isus și a cuvântului (martiri care par să vină din toate epocile Bisericii) și, de asemeni, sufletele celor care nu s-au închinat Fiarei (martiri din necazul cel mare) și ni se spune despre ei că au „trăit și au împărățit cu Hristos mia de ani (sau „miile de ani)”, 20:4 (Cornilescu traduce „au înviat și au împărățit”, dar nu este cea mai exactă traducere; este adevărat însă că în lumina afirmației din 20:5, că aceasta este prima înviere, ar putea fi tradus „au înviat și au împărățit”; tot la fel de bine însă poate fi admis și un înțeles metaforic pentru expresia „prima înviere”). De asemeni, acest detaliu pare să spună că doar martirii, și anume martirii din toate epocile, vor împărăți împreună cu Hristos în timpul miilor de ani, ceea ce ridică o problemă despre activitatea din acest timp a restului sfinților din Biserică: sunt ei în ceruri și vin doar în final pe pământ (dar Biblia pare să spună că toți vor veni pe pământ cu Domnul, la a doua venire)? Vor fi ei pe pământ, dar nu vor împărăți cu Hristos, ci doar martirii? Aceste nelămuriri par să indice că, totuși, capitolul 20 din Apocalipsa este plin de simboluri, nu neapărat o prezentare nemijlocită a istoriei viitoare.

Problema este, mai departe, complicată de faptul că apare și o judecată intermediară (premergătoare zilei finale de judecată a omenirii), judecata ținută de cei de pe tronuri, precum și câțiva termeni mai neobișnuiți: prima înviere, a doua moarte (20:5, 6, 14; cf. 2:11 – a doua moarte, apare și în mesajul Bisericii din Smirna – ce-a de-a doua Biserică din cele 7; prin paralelism, s-ar putea vorbi și de a doua înviere și de prima moarte).

S-ar putea însă, ca în interpretarea capitolului 20 să aibă o greutate deosebită pasajele unde se vorbește despre dispariția cerurilor și despre dispariția formelor de relief de pe pământ

(munți, dealuri, insule). Astfel, în 6:10-17, după pecetea a șasea, Ioan vede că cerul trece ca un sul, iar insulele și munții se mișcă din locul lor (o prefigurare a finalului). Și în 16:14, capitolul celor șapte potire, Ioan vede că cerul trece și este înfășurat ca un sul, iar insulele și munții se mișcă din locul lor; la fel și în 16:20, insulele și munții dispar, dar încă nu este judecata celor vii și celor morți. În sfârșit, în 20:11 se spune că cerul și pământul au fugit dinaintea Celui ce ședea pe tronul mare și alb al judecății și nu s-a mai găsit loc pentru ele. Cum pot însă cerurile, munții și insulele să dispară de mai multe ori?

O primă interpretare ar fi că în capitolele 16 și 20 este vorba de același fenomen, dar în 17-20 avem detalierea judecății. Dacă nu se admite acest lucru, ar însemna că în Apocalipsa apar mai multe cutremure finale în care cerurile și pământul trec și sunt transformate (transfigurate). O altă posibilitate, ar fi aceea că în capitolul 20 este o reluare a prezentării ultimelor evenimente legate de înfrângerea răului și judecata finală, cu anumite detalii specifice care trebuie interpretate.

Încă o observație interesantă în acest context ar fi aceea că, începând cu trâmbița a cincea, în general se deschide Adâncul (Abisul) și alte diverse închisori ale îngerilor și duhurilor demonice, și nu se mai aruncă înăuntru, ci sunt dezlegate aceste făpturi, ca să participe la pedepsirea oamenilor și la evenimentele finale. Ar fi un pic surprinzător, deci, ca aici, în capitolul 20, Diavolul să fie închis în Adânc, după Armagedon, ca să fie dezlegat după alți 1000 de ani.

În final, capitolul 20 este unic și prin descrierea în amănunt a judecății finale. În urma conflictului, Diavolul este aruncat și el în iazul de foc, alături de Fiară și de profetul mincinos.

Apoi are loc învierea a doua și judecata. Judecata finală, generală, nu are loc decât după înviere, când toți oamenii au primit un trup nou. Iazul de foc va fi suferit fizic, în trupul cel nou.

Oamenii sunt judecați în fața tronului alb conform a două tipuri de cărți: cartea vieții (se va vedea dacă numele lor au fost scrise în cartea vieții) și cărțile faptelor lor (se va vedea ce

fel de fapte au avut). Morții sunt dați înapoi din locurile unde au murit: din mare, din locuința morților (hades) și din moarte. Este interesant de urmărit cum Moartea și Hadesul (zei păgâni, *Thanatos* și *Hades*, tratați ca zei demonici) sunt tratate aici ca două persoane (de fapt, și în pecetea a 4a, călărețul de pe calul vânăt-galben era Moartea, iar în urma sa, ca un scutier, venea Hadesul, locuința morților – sau cum traduc alții, Iadul). Moartea și Hadesul sunt aruncate în iazul de foc (sau lacul de foc), la fel ca și persoanele răzvrătite și demonii. Marea nu este aruncată în lacul de foc, dar ea, totuși, nu mai apare pe pământ, conform 21:1. Această dispariție a mării poate fi înțeleasă simbolic, deoarece marea și oceanele cu valurile lor reprezintă neamuri răzvrătite sau forțe naturale greu de supus (Isus ceartă vântul și valurile, de câteva ori, în evanghelii). Cu alte cuvinte se comunică faptul că în noul univers nu va mai fi loc pentru astfel de forțe. Apa va fi sub forma ascultătoare a unor râuri dătătoare de viață.

Viziunile restaurării, Ierusalimul ceresc

Capitolele 21-22. Aceste două ultime capitole cuprind viziunea cerului nou și a Ierusalimului nou, a vieții celor credincioși împreună cu Dumnezeu, cu Isus Hristos, Mielul lui Dumnezeu.

Prima viziune a restaurării apare în 21.1: Ioan vede că primul cer și pământul au trecut, la fel și marea, și că au apărut un cer nou și un pământ nou.

În acest univers se coboară din cer, de la Dumnezeu, Ierusalimul ceresc, care este nu un oraș gol, ci un oraș locuit de cei credincioși, pentru că este asemănat cu o mireasă pregătită pentru mirele ei (21.2). Discursul lui Dumnezeu la întâmpinarea miresei sale, este descris în 21.5-8 (vezi și 21.3-4). Este bine de observat că omenirea înșelată de Satana și omenirea răscumpărată prin Hristos sunt, ambele, comparate cu două seturi de imagini: imaginea unei cetăți și imaginea unei femei, Babilonul și desfrânata cea mare și, respectiv, Ierusalimul ceresc și mireasa Mirelui.

Există un paralelism evident între 17.1 și 21.9, între prezentarea Babilonului și a Ierusalimului, pentru că în ambele versete unul din cei 7 îngeri ai potirelor cu urgii vine la Ioan și îi spune: „vino și îți voi arăta...” („vino și îți voi arăta mireasa”, și cf. „vino și îți voi arăta judecata desfrânatei cele mari”, i.e. a Babilonului). Mai întâi, trebuie precizat că în ambele cazuri este vorba despre o detaliere, după ce evenimentul a fost prezentat, în general, în versetele anterioare. Apoi, în ambele cazuri este vorba nu doar despre o cetate cât și despre un sistem politic nou, despre un nou popor: omenirea răzvrătită și, respectiv, omenirea mântuită. În același timp, ambele cetăți sunt prezentate ca centre ale unei civilizații mai extinse, ca niște capitale ale civilizațiilor reprezentate.

Descrierea are un grad de simbolism avansat (21.9-27). Prezentarea și măsurarea au în general mesajul de restaurare, de înnoire, de reconstrucție. În prezentarea cetății intervine des numărul 12 (12 porți, 12 temelii etc.); calitatea materialelor este impresionantă (diamant, pietre scumpe, aur); dimensiunile, de asemeni, sunt deosebite: mai mult de 2000 de km în lățime, lungime și înălțime (sub forma unui cub sau a unei piramide), zidurile cetății fiind groase de 70 de metri). Cetatea nu are templu, deoarece Dumnezeu însuși este prezent în ea; astfel, se prezintă implicit, rolul și forma religiei în această lume nouă: nu mai există religie, ci o relație directă cu Dumnezeu.

Capitolul 22 continuă descrierea cetății care se aseamănă un pic cu Babilonul, cu Ninive, cu marile capitale ale lumii: Domnul locuiește în mijlocul ei, un râu trece prin ea, râul apei vieții. Implicit funcționează și o comparație cu Edenul aici, la nivelul râului (și Edenul era străbătut de un râu), dar și la nivelul existenței pomului vieții. Acesta din urmă este descris ca foarte roditor (12 ori pe an; număr perfect al mântuirii), ca fiind prezent pe ambele maluri ale râului (se înțelege că sunt mai mulți copaci; deci, noul Ierusalim este tot de-atâtea ori mai plin de viață adevărată decât Edenul). Un amănunt aparte suscită interesul cititorilor Apocalipsei, faptul că frunzele

pomului vieții slujesc la vindecarea neamurilor. Pe deoparte, în acest univers nou nu mai este păcat, nici suferință. Pe de alta, se spune ca frunzele acestui pom vindecă oamenii. Nu poate fi decât un sens metaforic și, probabil, unul asociat, medical (profilactic). Copacul are rod variat și bogat (12 feluri de rod, concomitent, și rodește de 12 ori pe an, adică în fiecare lună) și chiar și frunzele lui sunt folositoare în menținerea vieții. Abundența naturii și a vieții, în general, în noul Ierusalim este evidentă.

16.5 Mesajul de ansamblu al Apocalipsei

Dincolo de metaforă și detalii istorice, Apocalipsa are un mesaj clar despre suveranitatea lui Dumnezeu în univers despre controlul său asupra puterea Sa asupra tuturor evenimentelor și ființelor din toate dimensiunile acestei lumi. Pe ansamblu se pot extrage următoarele concluzii:

1. Isus este biruitor în mod absolut, ca Fiul lui Dumnezeu, om glorificat, mesia cel divin, Logosul învingător.
2. Dumnezeu este suveran asupra istoriei omenirii și îngerilor, a întregului univers.
3. Omenirea rebelă va trece prin dezastrul judecății totale, fără putere de evitare, sau de sustragere.
4. Judecata se execută în etape, cu vreme de har și oportunități, cu o anumită creștere a severității, până ce se ajunge la judecată aspră, finală.
5. Israel are o prezență specială în această istorie a judecății, până la finalul istoriei.
6. Răul va înceta iar exponenții lui vor fi izolați și pedepsiți veșnic (diavolul, demonii, moartea, locuința

morților, oamenii uniți cu ei în răutate, antihristul, proorocul mincinos etc.).

7. Biserica se află în grija lui Isus. Ea are un destin de Biserică mărturisitoare care trece prin prigoană și prin greutăți, dar care va fi răsplătită și răzbunată de Dumnezeu, în final. Omenirea credincioasă, din toate veacurile, va fi înviată și transformată, restaurată după chipul glorios al lui Isus cel înviat. Finalul Bisericii este unul fericit, cu împărăție, nu cu dezastru.

Acest mesaj era valabil atât pentru credincioșii din timpul lui Ioan cum este și pentru cei de astăzi. Pentru cei din primul secol el îmbrăca haina culturii lor (izbăvire de sub puterea morții, pedepsirea Imperiului păgân al Romei, venirea în glorie a lui Isus, a Ierusalimului ceresc). Pentru cei de astăzi, el îmbracă haina interpretărilor noastre teologice (milennialism, răpire, dispensaționalism etc.) dar păstrează același conținut (izbăvirea de sub puterea morții, pedepsirea imperiului păgân – Roma renăscută, Babilonul renăscut, venirea lui Isus, începutul domniei veșnice cu El într-un univers reconstruit, un cer nou și un pământ nou).

16.6 Teme și teste privitoare la Apocalipsa

1. Prezentați genul apocaliptic și locul Apocalipsei lui Ioan în literatura apocaliptică.
2. Discutați relația Apocalipsei lui Ioan cu restul corpusului Ioanin.
3. Ce împărțire (structură) a Apocalipsei credeți că este cea mai potrivită și de ce?
4. Prezentați cele patru metode de înțelegere a Apocalipsei, arătând avantajele și dezavantajele fiecăreia.
5. Identificați și explicați imaginea celor șapte duhuri care stau în prezența lui Dumnezeu.
6. Ce paralelisme observați în prezentarea Babilonului și a Ierusalimului ceresc?
7. Selectați termenii prin care este descris Isus cel înviat, în Apocalipsa. Comentați importanța lor.
8. Din care punct narativ al Apocalipsei apare interferența lumii demonice în istoria omenirii și care sunt formele și rezultatele acestei interferențe?
9. Cap. 6: S-a sfârșit aici toată istoria? Ce reprezintă 7-21, o reluare a judecății de la sfârșitul capitolului 6?
10. Ce sunt cele 7 trâmbițe: sunt ele parte din cea de-a șaptea pecete sau șapte evenimente ulterioare? Reprezintă o focalizare pe detaliu sau o continuare a aceleiași scheme istorice? La fel pentru toate grupele de câte șapte (peceți, trâmbițe, potire).

11. Discutați semnificația miei de ani din cap. 21. Cum se traduce corect: mia de ani sau mii de ani? Este mia de ani o perioadă de victorie relativă împotriva răului? În câte feluri s-ar putea înțelege o astfel de perioadă?

12. Cum vedeți ideea stăpânirea sfinților în timpul miei de ani (a mileniului): vor fi pe pământ două feluri de oameni: unii cu trup înviat, glorios – cei credincioși, și alții, muritori, în trup obișnuit, chiar dacă sănătos?

13. Discutați pluralismul (polisemantismul) simbolului în Apocalipsa, folosind ca exemplu Ap. 12. Ce interpretări se pot da semnului femeii învelite în soare și cu luna la picioare?

14. Discutați prezența și semnificația simbolurilor din apocalipsa. Poate fi uneori diferită cheia de interpretare a unuia și aceluiași simbol? Uneori, viziunile arată nu doar ceea ce este sau va fi, ci pot fi prezentate ca simultane, în eternitate, lucruri care sunt despărțite în timp de perioade lungi de istorie.

15. Care sunt ideile de bază comunicate prin revelația din Apocalipsa, care sunt comunicabile indiferent de teoria de interpretare aleasă?

16.7 Apendix terminologic la Apocalipsa

* apocaliptic (adj.) - conform definiției, apocaliptic este ceva ce ține de apocalipsă, de revelație; cel mai adesea este înțeles, însă, în prezent, ca sinonim al adjectivelor catastrofic, dezastruos.

* eschatologie / eschatologic – orice învățătură despre timpurile din urmă, despre sfârșitul lumii, despre viitorul îndepărtat de la sfârșitul istoriei prezente.

* profetic / profeție – comunicarea voiei lui Dumnezeu cu privire la trecut, prezent și viitor (nu este limitată doar la viitor, și este în mod esențial focalizată pe ideea de revelație, de comunicare).

* revelație – o descoperire, dezvăluire a ceva ce a fost adevărat din totdeauna, dar a fost ascuns sau necunoscut oamenilor, până în ziua revelării.

* ziua Domnului, ziua judecății – un eveniment de amploare cosmică, așteptat în viitor, când Dumnezeu judecă lumea (conținutul judecății este înțeles diferit).

* parousia – venirea, sosirea, apariția unei persoane importante, de exemplu Isus – la sfârșitul timpului, în așteptare creștină biblică.

* răpirea Bisericii – un termen care se referă la ridicarea la cer a credincioșilor la venirea lui Isus, dar care este folosit cel mai adesea ca răpire la cer înaintea necazului cel mare sau la mijlocul său, când răutatea lui Antihrist încă nu și-a atins apogeul. Singurul text biblic care se referă clar la acest subiect este 1 Tesaloniceni 4:15-17. Acest text însă nu se referă la nici o schemă cronologică legată de perioada de încercare de 7 ani din timpul Antihristului, ci doar la faptul că ridicarea la cer, sau răpirea, va avea loc și va fi însoțită de transformarea trupurilor celor aflați în viață la venirea lui Hristos, și că ei trec prin aceste transformări exact în clipa dinaintea întâlnirii cu Mântuitorul.

* necazul cel mare – perioadă de suferință și de martiraj prin care trec cei credincioși înainte de venirea lui Hristos și de judecata din urmă. Conform unor păreri această perioadă va

dura 7 ani, conform altora va dura mai mult. Diverse curente plasează în mod diferit ridicarea la cer a credincioșilor (răpirea), față de perioada necazului celui mare:

+ răpire anterioară necazului (pre-tribulaționistă) – necreștinii vor îndura perioada de 7 ani de necaz, dar creștinii vor fi răpiți înainte;

+ răpire la mijlocul necazului (mid-tribulaționistă), credincioșii vor fi răpiți după ce au îndurat 3,1/2 ani din necaz.;

+ răpire după necaz (post-tribulaționistă) – credincioșii trebuie să îndure toți cei 7 ani de necaz, apoi vine răpirea.

* dispensaționism – credința că istoria lumii este împărțită într-un număr de ere sau dispensații, generația prezentă trăind în ultima sau penultima dintre ele, înainte de finalul lumii și începutul Împărăției lui Dumnezeu.

* Armageddon – locul de lângă Meggido, unde va avea loc ultima confruntare, conform Apocalipsa 16:16.

* mia de ani (mileniul) – perioada de o mie de ani descrisă în Apocalipsa 20:1-6.

+ milenism – interpretarea că Apocalipsa 20 trebuie înțeleasă literal, ca o perioadă de 1000 de ani calendaristici.

+ pre-milenism – interpretarea că perioada de 1000 de ani de pace vor veni după necazul cel mare și după a doua venire a lui Isus (milenialism catastrofic).

+ post-milenism – interpretarea că perioada de 1000 de ani de pace va fi stabilită pe pământ de către oameni, și că Isus se va întoarce la sfârșitul acestei perioade (milenialism progresiv).

+ amilenism – interpretarea că perioada de 1000 de ani de pace trebuie înțeleasă ca o figură de stil care reprezintă fie împărăția veșnică, în universul transfigurat de după venirea lui Hristos, fie perioada de creștere a Bisericii pe pământ, cuprinsă între moartea și învierea lui Hristos și cea de a doua venire a mântuitorului. Acceptă ideea de mileniu și că reprezintă

o perioadă reală în istoria Bisericii, dar nu consideră că se referă efectiv la o mie de ani literali, care se petrec pe pământ, după revenirea lui Isus și până la judecata finală.

Bibliografie generală:

- Aland, K. și Aland, B., *The Text of the New Testament: An Introduction to the Critical Editions and to the Theory and Practice of Modern Textual Criticism*, E.R. Rhodes (trad), Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1987.
- Aune, D.E., *The New Testament in Its Literary Environment*, Philadelphia, PA: Westminster, 1987.
- Barton, J., și Muddiman, J., *The Oxford Bible Commentary*, London: Oxford University Press, 2001
- Bruce, F.F., *The New Testament Documents: Are They Reliable?* Downer's Grove, IL: IVP, 1972.
- Bruce, F.F., *The Books and the Parchments*, rev. ed., Westwood: Fleming H. Revell, 1978.
- Bunaciu, I. *Istoria Sfintelor Scripturi*, vol. 2, București: Uniunea Comunităților Creștine Baptiste, 1976.
- Carson, D. A.; Moo, D. J., și Morris, L., *An Introduction to the New Testament*, Grand Rapids, MI: Zondervan, 1992.
- Childs, B.S., *The New Testament as Canon: An Introduction*, London: SCM, 1984.
- Charpentier, É., *Să citim Noul Testament*, C. Cărăbaș-Olaru (trad), București: Arhiepiscopia RC București, 1999.
- Charpentier, É., *Să citim Vechiul Testament*, P. Iosif (trad), București: Arhiepiscopia RC-București, 1998.
- Cohen, A., *Talmudul*, C. Litman (trad), București: Hasefer, 1999.
- Constantinescu, G., *Marginalii la Talmud*, Cluj-Napoca: Dacia, 1999.
- Comisia Biblică Pontificală, *Interpretarea Bibliei în Biserică* (cuv. înainte, Joseph cardinal Ratzinger), București: Arhiepiscopia RC București, 1995.
- Culianu, I.P., *Arborele Gnozei. Mitologia gnostică de la creștinismul timpuriu la nihilismul modern*, C. Popescu (trad.), București: Nemira, 1998.

- Dormeyer, D. *The New Testament Among the Writings of Antiquity*, Sheffield: Sheffield AP, 1998.
- Elwell, W.A. (ed), *Evangelical Commentary on the Bible*, Grand Rapids, MI: Baker Book House, 1996, c. 1989
- Fuller, R.H. *A Critical Introduction to the New Testament*, London: Duckworth, 1966.
- Geoltrain, P. (ed), *Originile creștinismului*, G. Ciubuc (trad), Iași: Polirom, 2002.
- Grant, Robert M., *A Historical Introduction to the New Testament*, London: Collins, 1971 (1963).
- Guthrie, D., *New Testament Introduction*, Downers Grove, IL: InterVarsity, 1990 (ed. 4).
- Koester, H., *History, Culture, and Religion of the Hellenistic Age*, Philadelphia, PA: Fortress, 1980.
- Kümmel, W.G., *Introduction to the New Testament*, London: SCM, 1975.
- Martin, R.P., *New Testament Foundations*, Exeter: Paternoster, 1994, 2 vols.
- Marshall, I.H., *New Testament Theology. Many Witnesses, One Gospel* (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2004);
_____, *A Concise New Testament Theology* (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2008),
- Metzger, B.M., *The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption, and Restoration*, Oxford: Oxford UP, 1992 (1964).
- Moreschini, C.; Norelli, E., *Istoria literaturii creștine vechi grecești și latine* (vol. 1, De la Apostolul Pavel la Constantin cel Mare), H. Stănculescu; G. Suciuc (trad), Iași: Polirom, 2001.
- Moule, C.F.D., *The Birth of the New Testament*, London: Black, 1981 (ed. 3).

- Nicolaescu, N.I., et. al., *Studiul Noului Testament*, București: Institutul biblic și de misiune ortodoxă, 1977 (ed. 2).
- Negoită, A., *Noul Testament și Manuscrisele de la Qumran. Studiu Critic*, București: Stephanus, 1993.
- Petercă, V., *Mesianismul în Biblie*, Iași: Polirom, 2003.
- Richardson, B., *Introducere în Noul Testament*, București: PlusArt, 1997.
- Ryken, L., *Words of Life: A Literary Introduction to the New Testament*, Grand Rapids, MI: Baker, 1987.
- Sescu P. (coord), *Introducere în Sfânta Scriptură*, Iași: Sapiientia, 2001.
- Schlosser, J., *Iisus din Nazaret*, E. Zamfirescu (trad); pref. Z. Petre, București: Corint, 2003.
- Sf. Ieronim, *Despre bărbații iluștri, și alte scrieri*, Dan Negrescu (trad.), București: Paideia, 1997.
- Stein, R.H., *The Synoptic Problem: An Introduction*, Grand Rapids, MI: Baker, 1987.
- Tenney, M.C. *Studiu al Noului Testament*, Oradea: Cartea Creștină, 1986.
- Theissen, G.; Merz, A., *The Historical Jesus. A Comprehensive Guide*, London: SCM Press, 1999 (1998).
- Tofană, S., *Introducere în studiul Noului Testament: Text și Canon, Epoca Noului Testament* (vol. 1), Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 1997.
- Thiessen, H.C. *Introduction to the New Testament*, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1958.
- Wenham, D.; Walton, S., *Exploring the New Testament. Introducing the Gospels*, vol. 1, London: SPCK, 2001.
- Westcott, B.F., *Elements of the Gospel Harmony* (1851), revizuită ca *Introduction to the Study of the Gospels*, London: Macmillan, 1988 (ed. 7).

Bibliografie paulină selectivă:

- Baslez, M-F. *Sfântul Pavel*, trad. A-M. Christodorescu, Sibiu: Compania, 2001.
- Bălgrădean, C. *Viața de slujire A Sfântului Apostol Pavel*, București: UCCB-RSR, 1979;
- Bisoc, I. *Sfântul Paul, omul sentimentelor adevărate*, Iași: Sapia, 2002.
- Bruce, F.F. *Paul. Apostle of the Free Spirit*, Exeter, UK: Paternoster, 1977.
- Dunn, J.D.G. *The Theology of Paul the Apostle*, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1998.
- Fabris, R. *Paolo, L'apostolo delle genti*, Milano: Paoline, 1997;
- Hawthorne, G.F.; Martin, R.P.; Reid, D.G. (eds), *Dictionary of Paul and His Letters. A Compendium of Contemporary Biblical Scholarship*, Leicester: IVP, 1993.
- Marshall, H.; Travis, St.; Paul, I., *Exploring the New Testament. The Letters and Revelation*, vol. 2, London: SPCK, 2002.
- Martin, R.P., *New Testament Foundations*, Exeter: Paternoster, 1994, 2 vols.

Bibliografie epistole generale:

- Achtemeier, P.J., *1 Peter: A Commentary on First Peter*, Minneapolis, MN: Fortress Press, 1996
- Agouridis, S., *Comentariu la Apocalipsă*, Constantin Coman, (trad.), București: Editura Bizantină, 1997

- Alexander, J.H., *Apocalipsa, Verset Cu Verset*, O. S. Cosma (trad.), Sibiu: Editura Agape, 1993
- Aune, D.E., *The New Testament in Its Literary Environment*, Philadelphia, PA: Westminster, 1987
- _____, *Revelation 1-5*, Word Bible Commentary 52A, Dallas, TX: Word, 2002 (1997)
- _____, *Revelation 6-16*, Word Bible Commentary 52B, Nashville, TN: Thomas Nelson, 1998
- _____, *Revelation 17-22*, Word Bible Commentary 52C, Nashville, TN: Thomas Nelson, 1998
- Barton, J., și Muddiman, J., *The Oxford Bible Commentary*, London: Oxford University Press, 2001
- Bauckham, R. *The Theology of the Book of Revelation*, Cambridge: Cambridge UP, 1993
- Beale, G.K., *The Book of Revelation, A Commentary on the Greek Text (34)*, Grand Rapids, MI.; Carlisle, Cumbria: W.B. Eerdmans; Paternoster Press, 1999
- Beare, F.W. *The First Epistle of Peter*, ed. 3a, Oxford: Basil Blackwell, 1970
- Best, E. *1 Peter*, NCB, London: Marshall, Morgan & Scott, 1971
- Bigg, C. *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistles of St. Peter and St. Jude*, Edinburgh: T&T Clark, 1902
- Bunaciu I., *Gînduri Exegetice Asupra Cărții Apocalipsa*, București: Uniunea Comunităților Creștine Baptiste din Republica Socialistă România, 1989
- Caird, G.B., *The Revelation of St. John the Divine*, BNTC, London, 1966 (1st ed.; 1984, 2nd ed.; reprint, Hendrickson Publishers, 1993
- Collins, A.Y., *The Apocalypse*, Wilmington, DE: M. Glazier, 1979;
- _____, „Revelation to John”, in *HarperCollins Bible Dictionary*, San Francisco: HarperCollins, 1996 , 930-932
- Creția P., și Bădiliță, C., *Apocalipsa lui Ioan în Tradiția Iudeo-Creștină*, studiu introductiv de C. Bădiliță, București: Humanitas, 1998

- Culpepper, R. A. *The Gospels and Letters of John, Interpreting Biblical Texts*, Nashville, TN: Abingdon Press, 1998
- Davids, P.H., și Ralph, P.M., *Dictionary of the Later New Testament & Its Development. A Compendium of Biblical Scholarship*, Leicester: Inter-Varsity Press, 1997
- Davids, P.H. *The Epistle of James: A Commentary on the Greek text*, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1982
- Dodd, C.H., *The Johannine Epistles*, London: Hodder (NY: Harper), 1946
- Hellholm, D. (ed), *Apocalypticism in the Ancient Near East and the Hellenistic World*, Tübingen: J.D.C. Mohr, 1983
- Goppelt, L. *A Commentary on 1 Peter*, Grand Rapids, MI: W. B. Eerdmans, 1993
- Grant, Robert M., *A Historical Introduction to the New Testament*, London: Collins, 1971 (1963)
- Harrington, W.J. *Revelation*, Collegeville: Liturgical Press, 1993
- Ieronim, *Despre bărbații iluștri, și alte scrieri*, Dan Negrescu (trad.), București: Paideia, 1997
- Johnson, A.F. *Revelation*, Bible Study Commentary, Grand Rapids, MI: Zondervan, 1983
- Kent, H.A., *The Epistle to the Hebrews: A Commentary*, Grand Rapids, MI: Baker Book House, 1972
- Marshall, M., Travis St., și Paul, I., *Exploring the New Testament. The Letters and Revelation*, vol. 2, London: SPCK, 2002
- Martin, R.P., *New Testament Foundations*, Exeter: Paternoster, 1994 , vol 1-2.
- _____, *James*, Word Bible Commentary, vol. 48, Dallas, TX: Word, 2002

- Metzger, B.M., *The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption, and Restoration*, Oxford: Oxford UP, 1992 (1964)
- Michaels, J. R. *Interpreting the Book of Revelation*, Grand Rapids, MI: Baker Book House, 1995
- _____, *1 Peter*, Word Bible Commentary 49, Dallas, TX: Word, 2002
- Mihoc, D. *Epistolele Apocalipsei. Introducere, Traducere Și Comentariu*, Sibiu: Teofania, 2003
- Moreschini, C.; Norelli, E., *Istoria literaturii creștine vechi grecești și latine* (vol. 1, De la Apostolul Pavel la Constantin cel Mare), H. Stănculescu; G. Suciuc (trad), Iași: Polirom, 2001
- Moule, C.F.D., *The Birth of the New Testament*, London: Black, 1981 (ed. 3)
- Mounce, R.H. *The Book of Revelation* rev. ed. NICNT, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1999
- Nicolaescu, N.I., et. al., *Studiul Noului Testament*, București: Institutul biblic și de misiune ortodoxă, 1977 (ed. 2)
- Riley, W., *Aventura Spirituală a Apocalipsului. Ce le Spune Duhul Bisericii*, Monica Broșteanu (trad), București: Arhiepiscopia Romană Catholică de București, 2000
- Ryken, L., *Words of Life: A Literary Introduction to the New Testament*, Grand Rapids, MI: Baker Book House, 1987
- Schüssler-Fiorenza, E. *Invitation to the Book of Revelation*, Garden City, NY: Doubleday, 1981
- Sescu P. (coord), *Introducere în Sfânta Scriptură*, Iași: Sapia, 2001
- Selwyn, E.G. *The First Epistle of St. Peter*, London: Macmillan, 1958
- Talbert, Ch.H., *The Apocalypse: A Reading of the Revelation of John*, Louisville, KY: Westminster/John Knox, 1994

- Todoran, S. *Epistola Sfântului Iacov*, Introducere, traducere și comentariu, București: Tipografia Arhiepiscopiei Ortodoxe Române, 1997
- Trotter, A.H., Jr., *Interpreting the Epistle to the Hebrews*, in *Guide to NT Exegesis*, Grand Rapids, MI: Baker Book House, 1997
- Tuckett, C.M. *Reading the New Testament. Methods of Interpretation*, London: SPCK, 1990
- Vanhoye, A. *Structure and Message of the Epistle to the Hebrews*, Rome: Pontifical Biblical Institute, 1989
- Voulgaris, Sp. Ch. "Hebrews: Paul's Fifth Epistle From Prison," in *The Greek Orthodox Theological Review*, vol. 44, 1999 , 199–206
- Wall, R.W. *Revelation*, New International Biblical Commentary, Peabody, MA: Hendrickson, 1993
- Wand, J.W.C. *The General Epistles of St. Peter and St. Jude*, London : Methuen, 1934
- Walvoord, J.F. *Apocalipsa*, T. Verlan și C. Leontiuc (trad), Biblioteca Lucrătorului Creștin, Arad: Multimedia, 2001

Prescurtări folosite pentru jurnale, reviste de specialitate

| | |
|------------|--|
| AJA | The American Journal of Archaeology |
| Bib | Biblica |
| BTB | The Biblical Theology Bulletin |
| CBQ | The Catholic Biblical Quarterly |
| EstB | Estudios Biblicos |
| ExpT | The Expository Times |
| HerKor | Herder-Korrespondenz |
| HSCP | Harvard Studies in Classical Philology |
| Int | Interpretation |
| HTR | The Harvard Theological Review |
| JAAR | Journal of the American Academy of Religion |
| JBL | The Journal of Biblical Literature |
| JCH | The Journal of Higher Criticism |
| JSNT | The Journal for the Study of the New Testament |
| JSS | The Journal of Semitic Studies |
| JR | The Journal of Religion |
| JTS | The Journal of Theological Studies |
| LCL | The Loeb Classical Library Series |
| LumV | LumenVitae |
| LXX | Septuaginta |
| Neot | Neotestamentica |
| NovT | Novum Testamentum |
| NTS | New Testament Studies |
| NRT | Nouvelle Revue de Theologie |
| PerspRelSt | Perspectives of Religious Studies |
| SBL | Society for Biblical Literature |
| SE | Studia Evangelica |
| RB | Revue Biblique |
| RevExp | Review and Expositor |
| RSR | Reserches de Science Religieuse |
| TDNT | Theological Dictionary of the NT |
| TLZ | Theologische Literaturzeitung |
| TR | Theologische Revue |

| | |
|------|---|
| TU | Texte und Untersuchungen |
| TynB | Tyndale Bulletin |
| TZ | Theologische Zeitschrift |
| ZNW | Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft |
| ZTK | Zeitschrift für Theologie und Kirche |

